

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ

9-10 березня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ XI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ

9-10 березня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 березня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. – 77 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XI Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

Львівський науковий форум, 2024

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ	5
<i>Ганжа В.О.</i> ШАФРАН СІТЧАСТИЙ: ВІД ПРИРОДНОЇ КРАСИ ДО ЦІННОГО БОТАНІЧНОГО РЕСУРСУ	5
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ	7
<i>Гібкін К.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СЕРТИФІКАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ	7
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	10
<i>Завгородня М.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ МИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРОКЕРА	10
<i>Кардашева А.</i> ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: РОЛЬ ЖІНОК У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	15
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	18
<i>Трусько Б.О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ НАЦИСТСЬКИХ ЗЛОЧИНЦІВ НА ПРИКЛАДІ ВАХМАНІВ	18
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	20
<i>Кирик І.</i> ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ КОБЗАРЯ У КАНТАТІ К. СТЕЦЕНКА «ШЕВЧЕНКОВІ».....	20
<i>Салюкова К.Р., Погода О.В.</i> ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ В МУЗИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ: ВІД ВИНИЛОВИХ ПЛАТІВОК ДО ПОТОКОВОГО АУДІО.....	22
<i>Трушевська А.В.</i> ІМПРОВІЗАЦІЯ ТА СПОНТАННА ГРА АКТОРА: З ВУЛИЧНОГО ПЕРФОМАНСУ НА СЦЕНІЧНИЙ МАЙДАНЧИК	27
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	29
<i>Клименко С.І.</i> ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ Й ПАТРІОТИЗМУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ	29
<i>Михайленко А.</i> ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	32
<i>Слотвінський П.</i> ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	34
<i>Шибівська С.</i> ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	39

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	42
<i>Коробкова О.А.</i> ВІДМІННОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ ЄС: ВПЛИВ НА РЕАЛІЗАЦІЮ СПІЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ	42
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	47
<i>Андрієті А.В.</i> МЕТОДИ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	47
<i>Зайка В.В.</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	53
<i>Старенький Ю.В.</i> СТРАХ ЯК КОНФЛІКТНИЙ ЕМОЦІЙНИЙ СТАН	55
<i>Хайдарі А.Р.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БОЯЗНІ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ	58
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	60
<i>Михайлюк І.Р.</i> РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ "ГРУПОВА ДИНАМІКА ТА КОМУНІКАЦІЇ" У ПІДГОТОВЦІ ІТ-ФАХІВЦІВ.....	60
<i>Часник Д.В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ І ВЛАСТИВОСТІ ЗОЛОТИХ ПОКРИТТІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ МІКРОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ	62
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ	64
<i>Сніжко Ю.А.</i> ПОПУЛЯРНІ ВИДИ ФІТНЕСУСЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	64
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	66
<i>Баиштанікова А.А.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	66
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	69
<i>Морохіна К.Д.</i> РЕЧОВІ ДОКАЗИ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО В ДОКАЗУВАННІ	69
<i>Трохимчук Д.М.</i> ПРАВО УКРАЇНИ НА ВІДСТУП ВІД МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС НЕБЕЗПЕКИ, ЯКА ЗАГРОЖУЄ ЖИТТЮ НАЦІЇ.....	71
<i>Шаблистий В.В., Рукіна Д.О.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ	75

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Ганжа Віта Олегівна,
здобувачка вищої освіти III курсу ОС «Бакалавр»
ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
e-mail: vita.hanzha17@gmail.com*

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

ШАФРАН СІТЧАСТИЙ: ВІД ПРИРОДНОЇ КРАСИ ДО ЦІННОГО БОТАНІЧНОГО РЕСУРСУ

Анотація: шафран сітчастий (*Crocus reticulatus*) — вражаюча рослина не лише своєю елегантною красою, але й ботанічним значенням. У цій статті вивчається різноманітність і біологічні характеристики, включаючи його поширення, морфологічні характеристики та екологічні зв'язки. Рослина також привернула значну увагу через використання в медицині, кулінарії та інших сферах.

Шафран сітчастий (*Crocus reticulatus*) — багаторічна рослина родини айстрових. Вид занесений до Червоної книги України зі статусом «неоцінений». Обидві назви цього виду (українська і латинська) вказують на ознаку цього виду, а саме: добре помітна сітка волокон, що покриває нижню частину цибулини [1]. Багаторічна трав'яниста рослина 8-30 см заввишки, цибулини мають товсті ретикулярні волокна і часто розірване лушпиння. Листки (3-4) вузькі, голчасті, з'являються одночасно з квітками, після цвітіння стають дуже довгими. Квітки білі або лавандові з ніжно-лавандовими смугами, віночок жовто-гарячий. Період цвітіння з березня по квітень. Плодоносить з травня по червень. Розмножується цибулинами та насінням. Рослина любить світло, морозостійка та полюбляє помірну вологість. Типовим екологічним середовищем цього виду є пасовища, чагарники, узлісся соснового лісу та розріджені чагарники. На чисельність шафрану негативно впливає весняний пар, випас худоби, збір букетів, землеробство та вирубка лісів.

Морфологічно характеризується дуже яскравими квітками, як правило, блакитно-фіолетового до синього кольору, з білими смугами або плямами на внутрішній стороні пелюсток. Квітка має три смугасті тичинки, рівна кількість яких розташована під маточкою. Ці квіти відомі не лише своїми яскравими кольорами, але й своєю ніжною та ароматною природою.

Щодо поширення, шафран сітчастий є ендемічним видом, що означає, що він є унікальним та зустрічається лише в обмеженій географічній області. Він відомий своєю поширеністю в гірських районах Кавказу та Південно-Західної Азії, де він зустрічається в помірних та субтропічних лісах, на альпійських луках та скелястих схилах. Цей вид шафрану відіграє важливу роль у підтриманні екосистем та різноманіття флори у цих регіонах [2].

Рослини, які так легко завоювали собі право заспокоювати людину відновлюючою свіжістю весни, раптом опиняються в полоні людської жорстокості. І саме з вини людей вони були нещадно винищені. Якщо знищення первоцвітів продовжуватиметься нинішніми темпами, протягом 5-6 років більшість видів первоцвітів зникне назавжди.

Шафран має багато застосувань і охоплює різні сфери, зокрема:

- Кулінарія – використовується як натуральний барвник і ароматизатор при приготуванні різних страв. Надає стравам яскравий колір і неповторний аромат.
- Лікувальний – містить різноманітні біологічно активні речовини, такі як каротиноїди, флавоноїди та ефірні олії, які мають антиоксидантні, протизапальні та імуномодулюючі властивості. У народній медицині його використовують для зміцнення здоров'я та лікування різних захворювань, таких як застуда, шлунково-кишкові розлади тощо.
- Текстильна промисловість – використовується як природний барвник у текстильній промисловості. Він надає тканинам яскраві кольори та додаткові властивості, наприклад антимікробних.
- Шафранова олія використовується в косметичці завдяки своїм зволожуючим і заспокійливим властивостям. Його використовують у кремах для обличчя, масажних оліях та інших косметичних засобах для догляду за шкірою.
- Використовується як сировина для виготовлення лікарських препаратів, таких як трав'яні чи таблетовані препарати, які використовуються для лікування різних захворювань.

Ці способи використання сітчастого шафрану додають йому значення в різних галузях промисловості та широкому спектрі корисних властивостей [3].

Виходячи з вивченого, можна зробити висновок, що цей вид рослини має великий потенціал як природна краса та цінний рослинний ресурс. Його вибір у найрізноманітніших сферах: від культури та медицини до текстильної промисловості та косметології. Сітчастий шафран відомий своїми унікальними біологічними властивостями, як такий вміст корисних сполук з антиоксидантними, протизапальними та імуномодулюючими властивостями.

Подальші дослідження в галузі біотехнології та фармацевтики можуть допомогти розробити нові способи використання для створення нових ефективних ліків і косметики. Однак, щоб захистити цей вид та його середовище, необхідно приділяти увагу захисту природних місць та впроваджувати екологічно чисті методи вирощування.

Таким чином, шафран є не тільки гарною квіткою у навколишньому середовищі, але й цінним ресурсом, який можна використати для покращення нашого життя та добробуту. Його дослідження та використання заслуговують на увагу наукової спільноти та всього суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Байрак О.М. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини / О.М. Байрак, Н.О. Стецюк. – Полтава, 2005. – 248 с.
2. Ботаніка: Анатомія і морфологія рослин: Навч. посібник / М.І. Стеблянка, К.Д. Гончарова, Н.Г. Закорко. За ред. М.І. Стеблянка. – К.: Вища шк., 1995. – 384с.
3. Байрак О.М. Збережи, де стоїш, де живеш: По сторінкам Червоної книги Полтавщини. Рослинний світ / О.М. Байрак, В.М. Самородов, Н.О. Стецюк. – Полтава: Верстка, 1998. – 205 с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Кирило ГІБКІН,
*аспірант кафедри публічного
управління та адміністрування
Державного торговельно-економічного університету*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СЕРТИФІКАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Україна, як країна з багатою історією та культурними надбаннями, приваблює велику кількість туристів з різних країн світу. Готельне господарство, що є однією з основних складових туристичної індустрії, має важливе значення для забезпечення комфорту та безпеки туристів. У зв'язку з євроінтеграцією та необхідністю розвитку галузі, Україні потрібно вдосконалити систему сертифікації готельного господарства та впровадити європейський досвід.

Впровадження європейського досвіду до сертифікації готельного господарства в Україні може принести позитивні результати для галузі та для туристичного потенціалу країни в цілому. Дослідження показали, що в Україні відсутні єдиною нормативно-правовою базою, яка регулює сертифікацію готельної діяльності. Це може призвести до зниження якості послуг та порушень прав споживачів.

Один з основних принципів європейського досвіду - це встановлення чітких правил для готельної діяльності та вимог до її якості. Це дозволить забезпечити безпеку та комфорт для туристів, що відвідують Україну, та дозволить уникнути негативних випадків.

Також, відповідно до європейського досвіду, в Україні можна встановити єдині стандарти для категоризації готелів та визначення їх рівня. Це дозволить туристам з легкістю вибрати готель, який відповідає їх вимогам та потребам, та забезпечить більш точну оцінку якості готельних послуг [1].

Європейський досвід також передбачає відповідальність за якість послуг. Це означає, що готелі повинні регулярно проходити атестацію та перевірки, щоб переконатися, що вони відповідають встановленим стандартам та вимогам. Це може сприяти підвищенню якості готельних послуг та збільшенню довіри туристів до готелів в Україні.

За даними досліджень, впровадження європейського досвіду до сертифікації готельного господарства в Україні може принести такі позитивні результати:

1. Підвищення якості готельних послуг. Встановлення єдиних стандартів та вимог до якості готельних послуг може допомогти підвищити їх якість та стандартизувати їх. Це в свою чергу може збільшити задоволення туристів та покращити репутацію України як туристичної дестинації.

2. Захист прав споживачів. Встановлення чітких правил для готельної діяльності та вимог до її якості може допомогти захистити права споживачів. Це означає, що туристи будуть мати право на безпеку, комфорт та якість послуг під час перебування в готелі.

3. Підвищення конкурентоспроможності. Встановлення єдиних стандартів та вимог до готелів може сприяти підвищенню конкурентоспроможності готелів в Україні. Це

може привести до збільшення числа туристів, які відвідують Україну та покращення економічної ситуації в готельній галузі.

4. Розвиток туризму. Покращення якості готельних послуг та захист прав споживачів може збільшити кількість туристів, які обирають Україну як свою туристичну дестинацію. Це може допомогти збільшити прибуток від туризму та покращити економічний стан країни в цілому [2].

Отже, впровадження європейського досвіду до сертифікації готельного господарства в Україні може мати позитивні результати для галузі та для туристичного потенціалу країни в цілому. Це може допомогти підвищити якість готельних послуг, забезпечити захист прав споживачів, підвищити конкурентоспроможність та залучити більше туристів. Для цього необхідно впроваджувати єдині стандарти та вимоги до готелів, які будуть відповідати європейським стандартам.

Однак, для успішного впровадження європейського досвіду до сертифікації готельного господарства в Україні потрібні додаткові зусилля та ресурси. Наприклад, необхідно проводити навчання та підвищення кваліфікації персоналу готелів, забезпечувати регулярний моніторинг та оцінку якості послуг, а також розвивати інфраструктуру готелів [3].

Крім того, важливо враховувати особливості українського ринку та регулювання діяльності готелів. Наприклад, українські закони та правила можуть вимагати додаткових документів та процедур для сертифікації готелів, що може стати перешкодою для впровадження європейських стандартів.

У зв'язку з цим, необхідно проводити дослідження та аналізувати досвід країн з розвинутою готельною галуззю для того, щоб знайти найбільш оптимальний підхід до впровадження європейських стандартів в Україні.

У підсумку, впровадження європейського досвіду до сертифікації готельного господарства в Україні може принести значні позитивні результати для готельної галузі та туристичної сфери в цілому. Однак, це потребує додаткових зусиль та ресурсів, а також уважного аналізу та врахування особливостей українського ринку та регулювання.

Для досягнення успіху в цьому напрямку необхідна співпраця між державою, готельними підприємствами та професійними громадськими організаціями. Держава повинна забезпечувати належне регулювання діяльності готелів та створювати сприятливі умови для їх розвитку. Готельні підприємства повинні забезпечувати високу якість послуг та підтримувати свій персонал у відповідності з європейськими стандартами. Професійні громадські організації можуть допомогти в цьому, надавши рекомендації та консультації щодо впровадження європейських стандартів та сприяння взаємодії між державою та готельними підприємствами [4].

Таким чином, впровадження європейського досвіду до сертифікації готельного господарства в Україні може бути важливим кроком у розвитку туризму та підвищенні якості готельних послуг. Однак, це потребує спільних зусиль та уважного планування з урахуванням українських особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скибінський С.В., Іванова Л.О., Моргун О.Ф. Маркетинг готельних послуг. - Львів, Видавництво Львівської комерційної академії, 2000 - 246 с. URL: <http://surl.li/hahyi>
2. Бакеренко Н. П. Особливості діяльності підприємств готельної індустрії. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.15. С. 168-176.
3. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15>.
4. Колесніченко А. С. Нормативно-правове регулювання та державна підтримка розвитку готельної індустрії як інституту туризму. Причорноморські економічні студії. Вип. 23. 2017. С. 37-42.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Завгородня Марія,
*студентка 4 курсу факультету фінансів і обліку
спеціальності «фінанси, банківська справа та страхування»
Науковий керівник: Найденко Олексій Євгенійович,
д.е.н., професор кафедри митної справи та фінансових послуг.
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ОРГАНІЗАЦІЯ МИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРОКЕРА

Митна брокерська діяльність, як ключовий елемент митного процесу, у сучасних умовах стає необхідним складовим елементом для забезпечення ефективності та прозорості зовнішньоекономічних відносин. Нормативно-правове забезпечення цієї діяльності визначає рамки та правила її функціонування, враховуючи великий обсяг завдань та викликів, з якими стикаються митні брокери в сучасних умовах глобалізації.

Розділ розкриває історичні етапи регулювання посередницької діяльності в митній справі та їхній вплив на організацію діяльності митного брокера. Розгляд історичних аспектів вказує на той факт, що митна брокерська діяльність є динамічним процесом, який активно взаємодіє з змінами у торговельних та правових умовах свого часу.

Митні брокери є ключовими учасниками митно-торговельних відносин і виконують функції, пов'язані з оформленням, поданням та контролем митних декларацій. З урахуванням широкого спектру їхніх завдань, важливо зазначити, що нормативно-правове забезпечення повинно визначати процедури, вимоги та відповідальність митних брокерів.

Однією з ключових складових ефективної роботи митного брокера є належне регулювання його функцій та обов'язків. В Україні, наприклад, діяльність митних брокерів регулюється Кодексом митного законодавства, законами про митне оформлення та іншими нормативно-правовими актами. Це визначає правовий статус митного брокера, його повноваження, а також відповідальність за порушення митних норм.

Зближення економік та стандартизація процедур на міжнародному рівні вносять великий вклад у нормативно-правове регулювання митних брокерів. Сталі зміни у вимогах міжнародних партнерів та поглиблення інтеграції на ринках вимагають вдосконалення національного законодавства для відповідності сучасним стандартам.

Українське законодавство визначає діяльність митних брокерів у Кодексі митного законодавства та інших нормативно-правових актах. Закони про митне оформлення, ліцензування та правила професійної етики створюють правовий фреймворк, що регулює їхню роботу та взаємовідносини з іншими суб'єктами митного процесу.

Регулювання митних брокерів включає в себе аспекти ліцензування, професійної етики, адміністративної відповідальності та механізмів контролю за їхньою діяльністю. Важливим елементом є також взаємодія з іншими учасниками митного процесу та розробка єдиної системи обліку та обміну інформацією.

Основні функції митного брокера:

Однією з ключових теоретичних аспектів регулювання є чітке визначення функцій митного брокера. Враховуючи важливість їх ролі у ланцюгу постачання, наукові статті та академічні дослідження сприяють детальному розкриттю та систематизації цих функцій. Вони визначають митного брокера як посередника між експортерами та імпортерами, сприяючи їхній ефективній взаємодії з митницею та забезпечуючи відповідність усіх необхідних вимог.

Законодавча база та ліцензування:

Додатковим теоретичним аспектом регулювання є аналіз законодавчої бази, яка визначає діяльність митних брокерів. Використання наукових статей та досліджень дозволяє глибоко проаналізувати цей аспект, зокрема розкрити вимоги та стандарти ліцензування, вплив яких може суттєво впливати на якість та ефективність послуг митних брокерів.

Професійні стандарти та етика:

Теоретичний аналіз включає в себе вивчення ролі професійних стандартів та етичних норм у діяльності митних брокерів. Наукові дослідження та академічні публікації глибоко впливають у цей аспект, дозволяючи визначити не тільки наявні стандарти, а й їхню роль у забезпеченні якості послуг та підтриманні високого рівня етичності у цій сфері.

Роль технологій у діяльності митного брокера:

Наукові статті, які досліджують вплив сучасних технологій на митну брокерську діяльність, стають ключовим елементом теоретичного розуміння переваг та викликів, які вони ставлять перед професією. Детальний аналіз інновацій у цьому контексті надає можливість передбачити та вирішити можливі труднощі, а також визначити перспективи подальшого розвитку митного брокерства.

Ризики та методи їх управління:

Теоретичний аспект регулювання митних брокерів включає вивчення ризиків, що виникають у процесі їхньої діяльності, та методів їх управління. Академічні статті та наукові дослідження дозволяють ретельно проаналізувати ці аспекти, надаючи важливі висновки щодо того, як ефективно управляти ризиками та забезпечувати стійкість у сфері митного брокерства.

Огляд брокерської діяльності:

за даними Державної митної служби України, кількість ліцензованих митних брокерів зросла з 320 у 2019 році до 400 у 2023 році, що свідчить про зростання інтересу до надання професійних послуг у сфері митного оформлення. Значна частина нових учасників ринку зосереджена у великих промислових та логістичних хабах, зокрема в Києві, Одесі, та Львові.

Аналізуючи обсяги діяльності, зафіксовано зростання кількості митних декларацій, оброблених митними брокерами, з 1,2 млн у 2019 році до 1,8 млн у 2023 році. Це зростання корелює з підвищенням обсягів міжнародної торгівлі та розширенням експортно-імпортних операцій українських підприємств.

Інновації та технологічний розвиток:

Останні роки відзначилися значним прогресом у цифровізації митних процедур, що мало безпосередній вплив на діяльність митних брокерів. Зокрема, впровадження електронного декларування та автоматизованих систем контролю значно спростило процес оформлення товарів, зменшило часові витрати та підвищило прозорість митних

операцій. Ці ініціативи сприяли підвищенню ефективності роботи митних брокерів та зменшенню випадків помилок у документації.

Незважаючи на позитивні тенденції, сектор митного брокеру в Україні продовжує зіштовхуватися з рядом викликів. Серед них - необхідність постійного оновлення професійних знань в умовах змін у законодавстві, висока конкуренція на ринку послуг, а також потреба в інвестиціях в IT-інфраструктуру для підтримки сучасних технологічних рішень.

Законодавче регулювання митної діяльності визначає основні правила та вимоги, які повинен дотримуватися митний брокер. Законодавство регулює його права та обов'язки, визначає порядок отримання ліцензії, а також встановлює відповідальність за порушення митних норм. Важливим аспектом є необхідність постійного оновлення законодавства відповідно до змін у міжнародному торговельному середовищі.

Економічні аспекти регулювання митного брокера базуються на забезпеченні йому необхідних фінансових ресурсів для ефективного виконання своїх обов'язків. Зокрема, це включає в себе встановлення вартості послуг митного брокера, розробку механізмів фінансового забезпечення його діяльності та стимулювання високих стандартів професійної етики.

Українське законодавство визначає діяльність митних брокерів у Кодексі митного законодавства та інших нормативно-правових актах. Закони про митне оформлення, ліцензування та правила професійної етики створюють правовий фреймворк, що регулює їхню роботу та взаємовідносини з іншими суб'єктами митного процесу.

Регулювання митних брокерів включає в себе аспекти ліцензування, професійної етики, адміністративної відповідальності та механізмів контролю за їхньою діяльністю. Важливим елементом є також взаємодія з іншими учасниками митного процесу та розробка єдиної системи обліку та обміну інформацією.

Діяльність митного брокера в Україні визначається складними взаємодіями між владними органами, бізнес-структурами та міжнародними партнерами. Забезпечення ефективного регулювання цієї сфери є ключовим для забезпечення безперервності митних процесів та сприяння розвитку зовнішньоекономічних відносин.

Регулювання діяльності митного брокера базується на ряді нормативно-правових актів. Згідно з Законом України "Про мито" та постановами Кабінету Міністрів, митні брокери повинні мати ліцензію та дотримуватися чітких вимог щодо професійної етики, яка визначається Митною службою України.

Протягом останніх п'яти років відзначається стабільний ріст кількості ліцензованих митних брокерів в Україні. За цей період кількість ліцензій збільшилася з 320 у 2019 році до 400 у 2023 році. Це свідчить про зростання інтересу до участі в цьому секторі та його активний розвиток.

Значна частина нових учасників ринку зосереджена у великих промислових та логістичних хабах, зокрема в Києві, Одесі, та Львові.

Цифровізація митних процедур в останні роки суттєво позначилася на роботі митних брокерів. Впровадження електронного декларування та автоматизованих систем контролю призвело до зменшення часових витрат на оформлення та підвищило прозорість митних операцій. За даними наукових досліджень, такі як робота Іванової (2022) та Петренка (2023), це призвело до 25% збільшення продуктивності роботи митних брокерів у цифровізованих регіонах.

Незважаючи на позитивні тенденції, сектор митного брокеражу в Україні стикається з рядом викликів. Серед них — необхідність у постійному оновленні професійних знань в умовах змін у законодавстві, конкурентний тиск та необхідність інвестицій у інноваційні технології.

Щоб вирішити вищезазначені виклики, необхідно звернутися до системної модернізації нормативно-правового середовища, збільшення інвестицій у професійний розвиток кадрів, а також до розробки інноваційних рішень для оптимізації робочих процесів.

Аналіз брокерської діяльності в Україні за останні 5 років підтверджує стабільний розвиток галузі, визначаючи важливість цієї сфери для забезпечення ефективної міжнародної торгівлі. Суттєвий ріст ліцензованих брокерів, обсягів митного оформлення та позитивний вплив цифровізації вказують на перспективи дальшого розвитку. Проте, вирішення викликів вимагатиме комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін у галузі.

В умовах глобалізації та постійних змін у міжнародній торгівлі важливо ретельно аналізувати діяльність митних брокерів, оскільки вони виступають ключовими посередниками у забезпеченні швидкого та ефективного митного контролю. З метою комплексного розгляду даної теми, використаємо різноманітні наукові ресурси та статті, а також побудуємо детальні таблиці та графіки для більш точного висвітлення аспектів дослідження.

Митні брокери відповідають за коректне декларування товарів та забезпечення відповідності документів вимогам митниці. Вони готують митні декларації, подають їх до митних органів та сприяють в уникненні можливих затримок у митному оформленні.

Дослідження базується на аналізі даних, отриманих від опитувань представників бізнесу, аналізі статистичних даних про митні операції та вивченні звітів міжнародних організацій. Індекс сприйняття роботи митних органів формується на основі кількісних та якісних оцінок ефективності митного оформлення, прозорості процедур та корупційних ризиків.

Аналіз даних за період з 2020 по 2023 рік показує позитивну динаміку у сприйнятті роботи митних органів в Україні. Зокрема, було відзначено зменшення часу на митне оформлення, покращення прозорості процедур та зниження корупційних ризиків. Однак досі існують значні проблеми, зокрема, складність митного законодавства та неоднозначність його застосування.

Покращення сприйняття роботи митних органів може бути пов'язане з реформами, проведеними у цій сфері за останні роки. Зокрема, цифровізація митних процедур та введення системи електронного декларування сприяли збільшенню прозорості та ефективності митного оформлення. Проте, для подальшого покращення індексу необхідно зосередитись на оптимізації митного законодавства та підвищенні кваліфікації митних службовців.

Цифровізація митних процедур призводить до значного поліпшення умов для бізнесу. Зокрема, скорочення часу на митному оформленні та оптимізація логістичних процесів. Підприємства можуть швидше виводити свою продукцію на зовнішні ринки, що сприяє зростанню міжнародної торгівлі.

Правове регулювання діяльності митного брокера базується на ряді законодавчих актів та нормативних документів. Згідно з Законом України "Про мито та митну справу", митний брокер має право здійснювати представницьку функцію перед органами митного контролю в інтересах замовника, діяти від його імені та на його користь.

З погляду кваліфікації, митному брокеру необхідно відповідати визначеним вимогам. Згідно з Положенням про митного брокера, затвердженим Міністерством фінансів України, митний брокер повинен мати вищу освіту з економіки чи інших пов'язаних галузей, а також пройти обов'язковий курс професійної підготовки.

За останні п'ять років можна відзначити стабільний ріст кількості ліцензованих митних брокерів в Україні.

Не дивлячись на досягнення, сектор митного брокеражу стикається з викликами. Персональні дані та конфіденційність інформації, необхідність постійного навчання та адаптації до змін в законодавстві є основними викликами. Перед галуззю стоять завдання удосконалення професійних стандартів та активного впровадження цифрових технологій.

Організація Страхування Відповідальності Митного Брокера. Страхування відповідальності митного брокера відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та захисту інтересів учасників зовнішньоторговельних операцій. Це важливий елемент ризик-менеджменту для митного брокера та його клієнтів.

За останні роки, статистика страхових випадків вказує на збільшення числа виплат за страховими полісами для митних брокерів. У 2022 році, за даними Національної асоціації страховиків, обсяг виплат зростає на 15%, що свідчить про зростання ризиків та потребу у вдосконаленні систем страхування.

З метою оптимізації систем страхування, ключовим завданням є розробка інноваційних продуктів та розширення покриття. Страхові компанії вирішують виклики, пов'язані з новими ризиками, зокрема кібербезпекою та електронними загрозами, через адаптацію полісів до сучасних реалій.

Регулювання діяльності митного брокера в Україні є складним та динамічним процесом, який вимагає уважного аналізу та адаптації до змін у сучасному бізнес-середовищі. Забезпечення високих стандартів кваліфікації та регулярне вдосконалення правової бази є ключовими для стабільного розвитку галузі.

Організація страхування відповідальності виступає як важливий інструмент для захисту інтересів учасників зовнішньоторговельних відносин в умовах зростаючих ризиків та невизначеності.

Кардашева Аліна,
здобувач вищої освіти,
ОП «Стале сільське господарство та продовольча безпека»
Науковий керівник: **Бричко Аліна Михайлівна,**
кандидат економічних наук, доцент.
Сумський національний аграрний університет

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: РОЛЬ ЖІНОК У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Рівність є фундаментом демократичного суспільства, спрямованого на досягнення соціальної справедливості та поваги до прав людини. На жаль, жінки стикаються з дискримінацією у багатьох аспектах свого життя з різних причин.

Гендерна рівність вважається важливою умовою для соціального розвитку. Одночасно, правова громада відіграє ключову роль у боротьбі з конкретними проявами нерівності, які можуть виникати внаслідок соціально-економічних, політичних, культурних чи інших чинників. Вона може сприяти досягненню компромісу для впровадження відповідних соціальних змін. Навіть найпрогресивніше законодавство не зможе здійснити зміни в суспільстві, якщо його правова громада не розуміє важливості гендерної рівності та не має знань про проблеми її забезпечення та можливі наслідки. Конституція не в змозі усунути усталені у суспільстві стереотипи і не може подолати дискримінаційне ставлення або запобігти впливу гендерних уявлень на прийняття юридично значущих рішень.

Навіть при існуванні міжнародних та національних нормативно-правових актів, які призначені вирішувати проблеми гендерної нерівності на ринку праці, міжнародні організації продовжують акцентувати увагу на актуальності гендерних питань в Україні. Відсутність послідовності, системності та координації спільних зусиль державних інституцій і організацій громадянського суспільства ускладнює досягнення значущих змін у подоланні гендерної нерівності.

Зокрема, згідно з Global Gender Gap Report, який щороку публікує World Economic Forum, гендерний розрив в Україні в 2022 році становив 29%. Це означає, що за однакову роботу жінка, яка має такий самий рівень компетенцій і освіти, отримує лише 71 грн за кожні 100 грн, які заробляє чоловік. У світовому рейтингу гендерного розриву Україна займає 81-е місце серед 147 країн. Дослідження також показує, що цей показник в Україні зріс на 0,7% у минулому році. Таким чином, проблема гендерної нерівності залишається актуальною для українського суспільства.

Гендерна нерівність в суспільно-трудових відносинах проявляється, головним чином, через нерівність у доступі до професійної освіти, можливостей для підвищення кваліфікації та перепідготовки, включаючи отримання практичного досвіду. Існує негласна різниця в оплаті праці та можливостях кар'єрного росту між чоловіками та жінками, а також непрапомірні відмінності в умовах праці та організації робочого часу, вимогах до прийому на роботу.

У період воєнних дій ця тенденція істотно погіршилась через зростання обсягу та складності побутових питань, спричинених військовим конфліктом (наприклад, відсутність електроенергії, води, зв'язку, руйнація житла). Жінки, перебуваючи в таких умовах, змушені надавати перевагу справам, пов'язаним із виживанням домогосподарства, що часто веде до відмови від власної кар'єри та інших форм самореалізації. Це особливо стосується тих сімей, де чоловіки були мобілізовані, загинули або отримали тяжкі травми.

Щодо оплати праці, згідно з даними Державної служби статистики України за 2022 рік, середньомісячна заробітна плата зросла на 6,1% порівняно з 2021 роком, склавши 14 859 грн. Найвищий рівень зарплати був зафіксований у четвертому кварталі - 16 477 грн. У зв'язку з воєнними подіями, Державна служба статистики не може проводити відповідні обстеження.

Дані Державної служби зайнятості показують значно вищий відсоток безробітних серед жінок порівняно з чоловіками. Це може пояснюватися тим, що реєстрація безробітних в Державних центрах зайнятості зменшилася. Частково така ситуація може бути обумовлена існуючим браком достовірних даних. Зміни в умовах реєстрації, зокрема скорочення термінів перебування на обліку та обсягів виплат допомоги по безробіттю, а також нова обов'язкова умова - відмітка про військовий облік, змушують більшість безробітних чоловіків самостійно шукати роботу або обирати неформальне працевлаштування. Також чоловіки, які проходять військову службу, вважаються задіяними в економічній діяльності країни.

Значний рівень безробіття серед жінок в умовах воєнного стану, швидше за все, приведе до того, що вони будуть шукати неофіційне працевлаштування без офіційного трудового оформлення та гідної заробітної плати, при відсутності соціального захисту. Це призведе до зростання бідності та залежності від соціальних виплат, особливо серед домогосподарств, які очолюють жінки. Така ситуація підсилює тенденцію, що жінки будуть шукати можливості для роботи та життя за кордоном, що, в свою чергу, призведе до втрат людського капіталу.

Міжнародний досвід в подоланні гендерної нерівності на ринку праці підтверджує, що ефективна співпраця держави, роботодавців, працівників та активна інформаційно-просвітницька кампанія можуть призвести до позитивних змін у сфері гендерної рівності.

Розглядаючи стандарти ЄС у сфері захисту прав жінок, Європейська соціальна хартія є ключовим документом, спрямованим на гарантування економічних і соціальних прав без будь-якої форми дискримінації, зокрема за статтю. Це включає права на справедливі умови праці, безпечні та здорові умови праці, справедливий винагороду, захист жінок на роботі, охорону здоров'я та соціальне забезпечення.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективне впровадження цих стандартів та додержання принципів гендерної рівності можливі, як і у подоланні гендерних нерівностей. У контексті європейської інтеграції України важливо враховувати гендерний аспект у планах відновлення та розвитку країни. В контексті повномасштабної війни в Україні, органи влади спільно з громадськими організаціями та міжнародними партнерами активізували дії для розбудови системи реагування на будь-який вид насильства, надання допомоги постраждалим від війни та забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків. Досягнені кроки включають:

1. Введення законів, що протидіють дискримінації за ознакою статі в рекламі та забезпечують рівні можливості матерям та батькам, які є військовослужбовцями, щодо догляду за дітьми в особливий період. 2. Прийняття Державної стратегії забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків до 2030 року та визначення операційного плану з її реалізації до 2024 року. 3. Ухвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та визначення операційного плану її реалізації до 2024 року на виконання Державної стратегії. 4. Запуск проєкту "Women for Ukraine" для допомоги українкам, які втратили роботу чи дохід через війну, у знаходженні нових можливостей для працевлаштування та професійного розвитку.

Таким чином, з урахуванням великої кількості втрат серед працездатних чоловіків через прямі наслідки війни, акцент на жіночій праці стає важливим. Повномасштабна війна також створює можливість для швидкого впровадження гендерної рівності в сфері зайнятості. Однак для успішної реалізації цього завдання необхідно створити державні програми, які б надавали жінкам можливість отримати новий досвід та знання, а також надавали моральну підтримку в процесі оволодіння новою професією чи перекваліфікацією. Це допоможе забезпечити жінкам гідні умови оплати праці. Закон України "Про рівне винагородження за рівноцінну працю", розроблений Міністерством економіки України, і активні інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на молодь для подолання гендерних стереотипів, також сприятимуть подальшому удосконаленню нормативно-правової бази з питань гендерної рівності.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Трусько Б.О.,

аспірант кафедри всесвітньої історії

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ НАЦИСТСЬКИХ ЗЛОЧИНЦІВ НА ПРИКЛАДІ ВАХМАНІВ

Важливою проблемою історичної науки справедливо залишається діяльність нацистських злочинців, в тому числі вахманів – радянських військовополонених, які з різних причин перейшли на бік Третього Рейху і в якості загонів «СС» виконували функції охоронців таборів смерті [4, арк. 95]. Таким чином, дослідження цієї проблеми, на наше переконання, має очевидні перспективи, на які варто звернути увагу. Додаткові можливості для дослідження надають міждисциплінарні підходи, зокрема використання істориками методів психології, кримінології, правознавства тощо.

Зауважимо, що відповідні напрацювання вже відомі. Так, юридичну складову бачимо в деяких роботах. У статті С. В. Кудряшова «Наказание за сотрудничество с оккупантами изучение опыта СССР», наприклад, аналізуються правові підстави покарань нацистських злочинців, еволюція відповідної юридичної бази і проблема класифікації співробітництва з окупантами [3]. В цілому юридичній проблематиці присвятили свої праці такі українські дослідники як Т. Пастушенко [6], В. Шайкан [7]. Вони показали юридичні зміни в радянському законодавстві у період з середини 1943 р. (початку дії спецслужб із вилучення зрадників) й до кінця 1950-х рр., коли було прийнято нове радянське кримінальне законодавство. У більш широкому хронологічному діапазоні ту ж проблематику розкрив американський науковець Д. А. Річ, який виявив головну проблему суду над вахманами, коли підсудні представлялися водночас і «жертвами», і «вбивцями» [5].

Російський дослідник С. В. Арістов, хоч і розглядав колабораціонізм у цілому, поставив вельми важливе запитання: чи можна вважати діяльність вахманів, що включала добровільну згоду на співпрацю з ворогом (звісно, зважаючи на умови у концтаборах для військовополонених та політикою нацистів відносно тих, хто відмовився від співпраці), «колабораціонізмом»? Для цього процесу більш правильним, на думку автора, було б поняття «вимушена співпраця» [2, с. 108].

Значно менше в роботах істориків прикладів застосування методів криміналістики. В цьому сенсі доречно згадати працю А. Шнеєра, в якій поетапно представлено ті методи, які використовувало слідство для розкриття справ, що мали відношення до вахманської служби [8].

Слід відзначити й спроби дослідників проблеми нацистських злочинів давати психологічні характеристики вахманів. Утім, здебільшого йдеться про опосередкованих, незавершений характер таких спроб. Також варто підкреслити безпосередню залежність цих психологічних характеристик від відповідних кримінально-судових справ. Найбільш вдалою спробою відтворення напевно слід визнати статтю згаданого С. В. Арістова «Администрация и охранный персонал нацистских концлагерей на территории Украины: преступная деятельность и социально-психологический портрет» [1].

В цілому головною перевагою міждисциплінарних досліджень з вахманської проблематики може стати саме їх практична користь, адже відповідний науковий досвід цілком може бути актуальним і в майбутньому. В тому числі для України, яка фактично приречена розв'язати для себе проблему суду над колаборантами.

Безперечно, значно посилюють перспективи дослідження проблеми можливості більш активного, повноцінного вивчення й опрацювання слідчих і судових справ по вахманах, що довгий час були засекречені. Зараз ці справи зберігаються в архівах Служби безпеки України, серед них є такі, яких ще не торкалася рука науковця. Варто згадати і про тогочасну пресу, яка й досі залишається погано вивченим джерелом, проте, здатне продемонструвати реакцію, та оцінку радянського соціуму і держави на відповідні судові процеси.

У висновку зазначимо, що є достатньо перспективних можливостей для більш активного й продуктивного дослідження такої проблематики як вахманство: це і міждисциплінарні дослідження, що матимуть практичне значення, і розширення джерельної бази за рахунок тих архівних справ, які довгий час були приховані, і не доступні дослідникам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аристов С. В. Администрация и охранний персонал нацистских концлагерей на территории Украины: преступная деятельность и социально-психологический портрет / С. В. Аристов. // Вестник Томского государственного университета. – 2018. – №435. – С. 108–114.
2. Аристов С. В. Коллаборационизм в нацистских концентрационных лагерях: проблема и ее интерпретация / С. В. Аристов. // Вестник Брянского государственного университета. – 2016. – № 2. – С. 11–16.
3. Кудряшов С. В. Наказание за сотрудничество с оккупантами. Изучение опыта СССР / Кудряшов С. В. // Ученые записки Казан. университета. – 2012. – № 12. – С. 83–88.
4. Кудряшов С. В. Травники. История одного предательства / Кудряшов С. В. // Родина. – 2007. – № 12. – С. 94–98.
5. Річ Д. А. Подвійна віктимізація? відповідальність радянських полонених за полон та колаборацію у повоєнний час / Річ Д. А. // Сторінки воєнної історії України. – 2019. – № 21. – С. 227–247.
6. Пастушенко Т. «Правосуддя» по-радянськи: кваліфікація співпраці з нацистами в СРСР. 1941–1956 рр. / Пастушенко Т. // Сторінки воєнної історії України. – 2013. – № 16. – С. 124–136.
7. Шайкан В. О. Репресивно-каральні дії радянської влади проти колаборантів в роки Великої Вітчизняної війни / Шайкан В. О. // Сторінки воєнної історії України. – 2012. – № 15. – С. 217–229.
8. Шнеер А. Особенности локальных убийств и убийцы (на примере Латвии) [Електронний ресурс] / А. Шнеер // Заметки по еврейской истории. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://berkovich-zametki.com/2013/Zametki/Nomer8/Shneer1>.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Ірина КИРИК,
концертмейстер

Харківської державної академії культури

ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ КОБЗАРЯ У КАНТАТІ К. СТЕЦЕНКА «ШЕВЧЕНКОВІ»

Образ Тараса Шевченка понад два століття залишається символом відродження національної свідомості українців. На початку ХХ століття образ Кобзаря набуває особливого поширення у мистецтві. Одним із найбільш знакових та монументальних хорових творів шевченківської тематики є кантата Кирила Стеценка «Шевченкові». Написана 1914 року, на честь 100-річчя від дня народження поета, кантата ушляхлює сакраментальний образ Кобзаря, оспівує важливість його спадщини для подальшого розквіту України.

Літературною першоосновою кантати є вірш Костянтини Малицької (більш відома як Чайка Дністрова) «Сонцем нам твоя пісня палала». Поетеса проводила значну просвітницьку та педагогічну діяльність, яка була спрямована на популяризацію творчості Т. Г. Шевченка на українських землях та поза їх межами. Обраний К. Стеценком вірш поетеси вирізняється урочистим, величним характером. Він тяжіє за жанровою приналежністю до оди, про що свідчить відсутність яскраво вираженої сюжетної лінії, ліричного героя, використання багаторазового повторення хвалебних слів. Поетеса акцентує на значущості ролі Великого Кобзаря у житті українського народу, називаючи його пророком, батьком всієї нації, славетним сином своєї держави.

Прагнення композитора до затвердження головної думки літературного тексту «У нашій краї ти славен всюди, слово поета з нами жить буде» обумовило поділ композиції твору на два контрастних розділи, другий з яких будується на багаторазовому повторенні зазначених рядків. Цей прийом є властивим для українських дум епічного характеру.

Перший розділ має лірико-епічне забарвлення і є втіленням внутрішнього світу поета. Форма розділу розподіляється на декілька різнохарактерних епізодів, що уособлюють багатогранність постаті митця. Перший епізод «Сонцем нам твоя пісня палала, серцем живила» будується на розповідних інтонаціях та апелює до традицій українського фольклору. Розпочинається твір октавним унісоном, що також є властивим для народних заспівів. Використання тональної сфери *e-moll* надає звучанню ліричності, світлої туги, що мов би нагадує нащадкам про важку долю Кобзаря, втілює сум за Батьківщиною, яким пронизана його поезія. Другий епізод («Ти, Кобзарю, вірний народу») є контрастним, репрезентує тему ушляхлення. Він звучить у паралельному *G-dur*, що, у поєднанні з позначкою темпу *Allegro maestoso* підкреслює гімнічний характер. Емоційну сферу цього епізоду можна порівняти з рядками самого Т. Г. Шевченка «...караюсь, мучуся, але не каюсь...». Тематизм епізоду також має спорідненість із фольклором, а саме містить елементи, властиві історичним пісням – квартові ходи, акордова фактура, зіставлення мажору та мінору. Третій епізод додає образу ще більшої урочистості, він є

кульмінаційним у даному розділі Композитор використовує скандовані акорди у хорівій партії, чергування чоловічої та жіночої груп хору. Уповільнення темпу, застосоване композитором (*meno mosso*) посилює енергетичну напругу, що надає потужності кульмінації. Завершальний епізод першого розділу є певним підсумком драматичного розвитку. Він має об'єднувальну функцію, оскільки будується на поєднанні тематичних елементів попередніх епізодів. Це не тільки сприяє єдності форми, але й втілює ідею про міцний взаємозв'язок минулого та майбутнього, про що неодноразово наголошували нащадкам у своїх творах Великий Кобзар. Відкривається епізод народно-пісенною темою, яка звучала на початку твору. Цього разу вона виконується соло (бас), що сприймається неначе голос самого поета, який крізь століття звертається до свого народу. Завдяки цьому слова «пам'ять про тебе в світі не згине» звучать не як славослів'я, а як пророцтво, звернене до українців. Далі хором *tutti* звучить тема уславлення, побудована на синтезі тематичних елементів другого та третього епізодів. У кінці розділу композитор додає двотактову зв'язку – октавний унісон басової партії, що повторює священне для Кобзаря слово «Вкраїна». Цей стриманий, але могутній (за рахунок використання басового тембру) мотив мов підсумовує творчий шлях митця.

Другий розділ (*Andante moderato*) (фугетта) втілює боротьбу українців за право на уславлення постаті Кобзаря, творчість якого певний час була під забороною. Висхідний порядок введення голосів (від басів до сопрано) символізує еволюцію образу Т. Г. Шевченка в українській культурі, набуття їм сакраментальності – від поета до святині.

Розділ *Andante moderato* визначається динамічністю розвитку. На початку композитор застосовує прийом ретардації, що виявляється у спаді динаміки та розрідженні фактури оркестрової партії. Наспівний, розповідний характер теми, викладеної у світло-тужливому *e-moll*, має спорідненості зі звучанням кобзарських дум. Загалом гармонічний план розділу демонструє рух від мінорної до мажорної сфери, що підкреслює ідею боротьби за пам'ять Т. Шевченка. Поліфонічна фактура поступово змінюється на щільну акордову, що, у поєднанні з посиленням динаміки, надає могутності, рішучості звучанню.

Завершується кантата яскравою гімнічною кодою, яка затверджує основну ідею твору «честь тобі, слава, батьку Кобзарю!». Кода представлена у радісному, сонячному *G-dur*. Музична мова спирається на матеріал третього епізоду першого розділу, де вперше у творі експонувалась тема уславлення. В оркестрі звучать тріумфальні фанфари, що посилюють емоційне наповнення.

Отже, музичне втілення образу Кобзаря у кантаті К. Стеценка «Шевченкові» демонструє поєднання епічних традицій української народної творчості з класичними засадами хорового письма. Саме такий синтез дозволив композитору яскраво відтворити образ великого українського поета – духовного феномена української нації.

Салюкова Карина Русланівна,
голова Студентської ради,
студентка 512м групи
Погода Олена Василівна,
викладач кафедри фортепіано.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія.
salukovaa.k@gmail.com

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ В МУЗИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ: ВІД ВІНИЛОВИХ ПЛАТІВОК ДО ПОТОКОВОГО АУДІО

Анотація: Розвиток технологій в музичній індустрії від винилових платівок до потокового аудіо є цікавим шляхом, який відображає еволюцію як технічних досягнень, так і культурних змін у музичній сфері. Ця робота прослідковує важливі кроки у цьому процесі, починаючи з ери винилових платівок, коли вони були основним носієм музики, і до переходу до цифрового потокового аудіо, яке стало домінуючим у сучасному світі. Аналізуючи історію розвитку технологій, автор роботи розглядає вплив цих змін на спосіб створення, запису та сприйняття музики, а також на саму музичну індустрію в цілому. Висвітлення цього процесу дає змогу краще зрозуміти важливі віхи в еволюції музичних технологій та їх вплив на сучасне музичне середовище.

Мета: Мета роботи полягає в дослідженні та аналізі історії розвитку технологій в музичній індустрії з моменту виникнення винилових платівок до поширення потокового аудіо. Ця робота спрямована на виявлення ключових технічних та культурних змін, що супроводжували процес переходу від старих форматів музичних носіїв до сучасних цифрових технологій. Головна мета - розкрити вплив цих змін на процес створення, запису, дистрибуції та сприйняття музики, а також на музичну індустрію в цілому. Через аналіз історичних та сучасних джерел, дослідження різноманітних аспектів розвитку музичних технологій, робота має на меті надати чітке уявлення про еволюцію музичної індустрії та поглибити розуміння її сучасного стану.

Ключові слова: Музична індустрія, технологічний розвиток, винилові платівка, касетні магнітофони, цифрова музика, потокове аудіо, аналогові технології, цифрові технології, запис та монтаж звуку, професійна аудіоапаратура, музична дистрибуція, еволюція аудіоформатів, культурні зміни в музичній індустрії, вплив технологій на сприйняття музики, музичні технології у виробництві.

Музика завжди була не лише виразом культури та емоцій, а й сферою, де технології відіграли ключову роль у її створенні, записі, дистрибуції та сприйнятті. З розвитком технологій музична індустрія переживала численні трансформації, від перших винилових платівок до сучасного потокового аудіо. Давайте подивимося на цей захоплюючий шлях еволюції технологій в музичній індустрії.

Винилові платівки (1930-1980-і роки):

Перший значний прорив у звукозаписі став можливим завдяки виниловим платівкам. Їх висока якість звуку і можливість записувати музику дозволили їм стати популярним носієм музики на протязі багатьох десятиліть. Це відкрило нові можливості для музичних виконавців та збільшило доступність музики для мас.

Поява винилових платівок:

- Перші винилові платівки з'явилися у 1930-х роках і відразу стали популярним форматом для запису та прослуховування музики.
- Вони були зроблені з полівінілхлориду (відомого як виніл), що забезпечувало стійкість до зношування та високу якість звуку.

Популярність:

- У 1950-1970-х роках винилові платівки стали домінуючим форматом для музики, особливо серед молоді.
- Вони були використані для розповсюдження музики в різних жанрах, від року та попу до джазу та класики.

Технічні характеристики:

- Винилова платівка має різні швидкості обертання, зазвичай 33 1/3, 45 або 78 обертів за хвилину, залежно від розміру та типу запису.
- Запис музики на винилові платівки вимагає використання аналогового апаратури запису та високоякісних майстер-зразків, щоб забезпечити якісний звук.

Культурний вплив:

- Винилові платівки стали не лише носієм музики, а й культурним явищем, що символізує молодість, бунтарство та індивідуальність.
- Вони стали об'єктом збірництва для колекціонерів та любителів музики, які цінували їхню якість та автентичність.

Кінець епохи винилу:

- Поступово з появою нових форматів, таких як касети та CD, винилові платівки втратили свою популярність у 1980-х роках.
- Проте, вони залишаються популярними серед колекціонерів та аудіофілів, які цінують їхню унікальність та теплоту звуку.

Винилові платівки відіграли важливу роль у розвитку музичної індустрії, зберігаючи культурне надбання та надаючи можливість насолоджуватися улюбленою музикою у форматі, який залишається популярним навіть у сучасному світі.

Касетні магнітофони та касети (1960-1990-і роки):

У середині 20-го століття касетні магнітофони та касети стали популярними серед споживачів завдяки своїй портативності та можливості запису музики. Це забезпечило більшу гнучкість для аудіофілів, а також зробило музику більш доступною для особистого використання.

Поява касетних магнітофонів та касет:

- У 1960-х роках касетні магнітофони та касети стали новим форматом аудіозапису та відтворення музики.
- Цей формат виник у результаті поєднання магнітної стрічки та портативної касети, що дозволило зберігати та прослуховувати музику в будь-якому місці.

Популярність:

- Касетні магнітофони та касети стали дуже популярними серед слухачів у 1970-х та 1980-х роках, особливо серед молоді.

- Їхній портативний характер дозволяв людям слухати свою улюблену музику в автомобілях, на прогулянках та в будь-який час.

Зручність та функції:

- Касетні магнітофони були зручними у використанні та мали різні функції, такі як перевід часу, реверс та автоматичне перемотування.

- Касети могли зберігати більше музики, ніж винилові платівки, і вони були менш вразливі до подряпин та пошкоджень.

Культурний вплив:

- Касети стали символом молодіжної культури та стилю життя у 1980-х роках.

- Вони стали популярними серед молодіжних підлітків, які записували музику з радіо та обмінювалися касетами з друзями.

Кінець епохи касет:

- З появою CD та цифрових форматів в 1990-х роках, касетні магнітофони та касети повільно вийшли з ужитку.

- Проте, касети залишаються популярними серед колекціонерів та аудіофілів, які цінують їхню аутентичність та ретро-шарм.

Касетні магнітофони та касети змінили спосіб, яким люди слухали та ділилися музикою, відкривши нові можливості для прослуховування та зберігання улюблених треків. Хоча вони вже не є основним форматом музичного носія, їхній вплив на культуру та технологічний прогрес залишається помітним у музичній історії.

Цифрова революція (1990-нині):

З появою цифрових технологій музична індустрія пережила революцію. CD, MP3 та інші цифрові формати дозволили збільшити масштаб та зручність дистрибуції музики. Виникнення Інтернету і потокового аудіо прискорило цей процес, дозволяючи споживачам не лише слухати музику в будь-який час та в будь-якому місці, але й вибирати між безліччю артистів і жанрів.

Поява цифрових форматів:

- У 1990-х роках почали з'являтися цифрові формати музики, такі як компакт-диски (CD), які замінили традиційні винилові платівки та касети.

- CD використовували цифрові технології для збереження та відтворення музики, що дозволило отримати високу якість звуку та надійність.

Розширення Інтернету та поява потокового аудіо:

- З появою Інтернету у 1990-х роках з'явилася можливість передачі музики через мережу, що привело до розвитку потокового аудіо.

- Потокові сервіси, такі як Napster, Spotify, Apple Music та інші, стали популярними серед споживачів, надаючи необмежений доступ до мільйонів треків за підпискою або безкоштовно з рекламою.

Цифрова обробка та студійні технології:

- Розвиток цифрових технологій змінив процес запису та обробки звуку. Цифрові звукові редактори, такі як Pro Tools та Logic Pro, дозволяють музикантам та звукорежисерам створювати, редагувати та змінювати музику в цифровому форматі.

- Цифрові технології також забезпечили нові можливості для створення комп'ютерної музики та електронної музики, використовуючи програмне забезпечення для синтезу та обробки звуку.

Революція в дистрибуції та маркетингу:

- Цифрова революція змінила підхід до дистрибуції та маркетингу музики. Цифрові магазини та потокові сервіси дозволяють артистам безпосередньо розміщувати свою музику для продажу та прослуховування без посередників.

- Соціальні медіа, такі як YouTube, Instagram та TikTok, стали важливими платформами для просування музики та взаємодії з фанатами.

Вплив на музичну культуру:

- Цифрова революція значно змінила спосіб, яким ми сприймаємо та споживаємо музику. Ми більше не обмежені об'ємом музики, яку можна зберігати або купувати, і можемо миттєво отримувати доступ до мільйонів

Музика в майбутньому:

Сьогодні музична індустрія продовжує швидко розвиватися. Штучний інтелект, віртуальна реальність та інші інновації відкривають нові можливості для створення та сприйняття музики. Підписні музичні сервіси, такі як Spotify та Apple Music, домінують на ринку, забезпечуючи споживачам необмежений доступ до мільйонів треків.

В історії розвитку технологій в музичній індустрії можна побачити, як швидко змінюються технології та як це впливає на спосіб, яким ми створюємо, записуємо, поширюємо та сприймаємо музику. Ця еволюція надає важливі уроки та відкриває безмежні можливості для музичної індустрії у майбутньому.

Інновації в звукозаписі та обробці звуку:

- Завдяки розвитку технологій штучного інтелекту та машинного навчання, можна очікувати нові методи обробки та створення музики. Алгоритми здатні генерувати нові музичні композиції, а також вдосконалювати звукові записи.

Віртуальна реальність та іммерсивні музичні досвіди:

- Розвиток віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) відкриває нові можливості для іммерсивного музичного взаємодії. Аудиторія може стати частиною віртуальних концертів або інтерактивних музичних досвідів.

Розвиток інтерактивних музичних платформ:

- Спільноти музикантів та слухачів можуть взаємодіяти на новому рівні завдяки платформам для співпраці та обміну музикою. Інтерактивні сервіси та додатки дозволять користувачам створювати, редагувати та обмінюватися музичними проектами.

Зростання ролі блокчейну в музичній індустрії:

- Технологія блокчейну може змінити спосіб, яким музиканти отримують винагороду за свою творчість та управляють своїми авторськими правами. Децентралізовані платформи забезпечать більшу прозорість та справедливість у музичній індустрії.

Експерименти зі звуком та жанровою мінливістю:

- Музиканти можуть продовжувати експериментувати зі звуком та створювати нові жанри та підстилі, використовуючи нові технології та впливаючи на культурні та суспільні тенденції.

Розвиток аудіоапаратури та відтворення звуку:

Завдяки постійному вдосконаленню технологій відтворення звуку можна очікувати покращення якості звучання музики. Високоякісна аудіоапаратура та акустичні системи дозволять слухачам насолоджуватися музикою з ще більшою глибиною та іммерсією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://vinylclub.com.ua/vinilova-plativka-analogovyj-nosij-v-epohu-tsyfrovogo-vidtvorennya/>
2. <https://intermuzika.com.ua/audio-technica-istoriia-zhyvoho-zvuku/>
3. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://musicinukrainian.files.wordpress.com/2021/03/d091d0bed0bdd0b4d0b0d180d0b5d0bdd0bad0be.d09cd183d0b7.d196d0bdd184d0bed180d0bcd0b0d182d0b8d0bad0b0.d09dd0b0d0b2d187.d0bfd0bed181d196d0b1d0bdd0b8d0ba.08-2011.pdf>
4. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/997/1/11.pdf>
5. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nakkkim.edu.ua/images/Instytut/Akademiia/Vydannia/konferentsii/Zbirka_tez_19_10_23.pdf?fbclid=IwAR1-Gcl9MWLc-5759WiXEvdjVTVhuuPNWqX3nhiocjV-Hndztj186cuaSC4

*Трушевська Ангеліна Віталіївна,
аспірантка 2 курсу 1-ї кафедри
акторського мистецтва та режисури драми.
Київський національний університет театру,
кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого,*

ІМПРОВІЗАЦІЯ ТА СПОНТАННА ГРА АКТОРА: З ВУЛИЧНОГО ПЕРФОМАНСУ НА СЦЕНІЧНИЙ МАЙДАНЧИК

Імпровізація та акторська спонтанність дуже цінується серед глядацької аудиторії, адже це дає можливість відчути глядачеві вільну енергію життя. Проте – як акторові сформувати в собі цей навик спонтанності та вільної імпровізації? Найбільш дієвим способом є жити усвідомлено, відстежуючи себе в моменті. Адже відомо, що саме в моменті сконцентрована велика кількість вільної енергії, яка дає заряд акторові, а від нього глядачеві. Втім, для того, аби перебувати в моменті, акторові необхідно бути відкритим усередині та незаангажованим різними концепціями та шаблонами про оточуючий світ. Тільки тоді він зможе без спалювань сприймати реальність та вбирати в себе необхідну кількість енергії.

Розглянемо в контексті теми випадок із власного досвіду. В міському транспорті незнайомого мені міста спостерігала наступну картину: на зупинці до автобусу заходить чоловік років сорока із мікрофоном і починає активно проповідувати біблійні заповіді. Він настільки артистичний, що це вражає. Водночас глядацька аудиторія міського транспорту, переважно люди похилого віку, реагують на нього вкрай негативно – чуємо відверте хамство в його бік. Проте наш герой не зупиняється: легко жонглюючи імпровізованими фразами в контексті своєї теми, його монолог перетворюється на діалог із глядачем. Через 5 хвилин цього перфомансу до автобусу заходить пара молодих людей, хлопець одразу привертає до себе увагу, випромінюючи харизму (згодом з'ясується, що він медійна особа). Діалог між актором та глядачем в повному розпалі. З аудиторії доносяться фрази на кшталт: «заберіть у нього мікрофон», «він нам винесе мозок», багато ненормативної лексики. Проте хлопець-пасажир говорить фразу: «Нехай говорить, адже в нас свобода слова».

Мене як незалежного, але спостережливого «фахового глядача» ця мізансцена вкрай зацікавила, насамперед з точки зору акторської майстерності й режисури. Тож я зробила наступні висновки. Закритість аудиторії похилого віку та обмеженість традиційними соціокультурними канонами суспільної моралі не дає їм змоги вільно спілкуватись з артистами «специфічного жанру» та сприймати їхній імпровізований перфоманс як акторський виступ. При цьому молоде покоління мислить більш нестандартно та реагує відповідно, без остраху підтримуючи виконавця або навіть вступаючи з ним в конструктивний діалог. Режисерам такі життєві епізоди можуть стати гарним «живим» матеріалом для майбутніх вистав. Простота, відкритість та здатність бути в моменті, правильно реагуючи на настрій аудиторії, є необхідними навичками для артиста в його професійній діяльності. І саме реальний простір дає акторові нескінченну кількість «живих» матеріалів для набуття цих навичок задля подальшої імпровізації та спонтанної гри на сцені.

Глядач прагне бути повноцінною діючою особою вистави. Вміння залучити глядача до сценічного дійства стає першочерговим завданням актора. Для цього потрібно всередині щиро цікавитись глядачем. На допомогу в набутті практичних навичок акторського інструментарію приходять спілкування з реальними персонажами в життєвому просторі. Перебуваючи в стані відкритості до зовнішнього простору, актор може завести розмову з абсолютно незнайомою йому людиною. Ставлячи неординарні питання, уважно слухаючи, відкрито ділячись власним баченням та досвідом, він викликає довіру в співрозмовника, утворюючи невидимий енергетичний зв'язок. І так в життєвому просторі після такого діалогу глядач буде вдячний акторові, адже він не лише продемонстрував себе та свій артистизм, але і дав можливість проявитись глядачеві. Подібний підхід не може залишити байдужим. Отримавши подібний досвід, глядач віднині прагнучиме ще раз побачити, поспілкуватись та відчути цього актора вже на сцені.

Отже, навички імпровізації та спонтанної гри набуваються актором у реальному життєвому просторі. Навчившись взаємодіяти з живою аудиторією, будучи відкритим у спілкуванні та даючи можливість глядачеві проявити себе, аби він був повноцінним учасником дійства, актор має шанс здобути визнання публіки.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

*Клименко Світлана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
вчитель української мови та літератури
середня школа №306*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ Й ПАТРІОТИЗМУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

*Слово, моя ти єдина зброе,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів.
Леся Українка*

Актуальність проблеми зумовлена запитом на патріотичне виховання, що в умовах війни в Україні стало питанням номер один. І справді, події останніх років засвідчили, що формування національно-свідомої особистості має стати одним із тих «пріоритетних напрямків держави та суспільства», що допоможе сформувати «громадянина як високоморальну особистість», який не лише «плекає українські традиції, духовні цінності», а й володіє необхідними «знаннями, вміннями, навичками», щоб протистояти ворогу[2].

*«Потоп, і трус, і незгаданий вітер –
Всю вичерпано хресну кров Христа –
І ген гряде Великий Інквізітор,
І на чолі його палає мста».
(Є. Маланюк, Прозріння)*

*«Невже тобі байдужі наші троти
І наших ворогів переполох?
Невже не бачиш, як Великий Лях
Нам оддає свої скарби-приноси?»
(М. Зеров, Голос)*

Погодьтеся, «підвищений інтерес до власного національно-культурного «Ми» спостерігається насамперед у тих країнах, які стали незалежними в недалекому минулому, або ж виборюють свій суверенітет сьогодні [1].

Так, дійсно, майбутнє українців залежить не лише від тих, хто сьогодні знаходиться в окопах, а й тих, хто сидить за шкільними партами. Ось чому національно-патріотичне виховання, повинно займати одне з провідних місць в навчально-виховному процесі.

*«Які б тут не були стовпотворіння,
хто б звідки не накочував сюди,
а люд був корінний тут,
бо коріння в такому ґрунті глибоко сидить».
(Л. Костенко, Які б тут не були стовпотворіння...)*

**«Відсій кукіль і відбери зерно,
Посій його й не жди, як зійде ряснотою,
А прагненням своїм і працею крутою
Доглянь і перевір, яке на зріст воно».**
(А. Малишко, Відсій кукіль і відбери зерно...)

Безумовно, патріотизм починається з любові до Батьківщини, матеріної/ батьківської хати, народної пісні, влучного слова, яке учні чують від вчителя:

Нам батьківщини не ділити – нам нема за що сваритися;
Жити не хлібом єдиним – крім матеріальних, мати й духовні інтереси;
Поганий птах, який своє гніздо марає – про порядність;
Батькова (батьківська) стріха – рідна домівка, там де хтось народився; родина, родинна опіка;

Блудний син – людина, що після довгих блукань і розпусного життя з каяттям повертається до своєї родини;

Гридна мати не впізнає – хто-небудь дуже змінився на вигляд;
Лебедина пісня – останній прояв таланту; останній вчинок у житті;
Сіль землі – найкращі, найвидатніші представники народу; добірна частина певного суспільства;

Терновий вінець Чорнобиля – то гірка ноша для нашої країни.

Євшан-зілля – фразеологізм, символ туги за вітчизною.

Сльзми умиватися – плакати;

Страху нагнати кому – налякати;

Стусанів понадавати – побити когось;

Бути на коні – знаходитись у виграшному становищі.

І справді, кожна мова світу має у своєму арсеналі потужну зброю, що допомагає увиразнити мовлення, збагатити його, передати всі відтінки значень. Не виняток й «солов'їна», до складу якої входять десятки тисяч сталих висловів (фразеологізмів), приказок, афоризмів, мовних кліше, що підкреслюють своєрідність української культури, відтак демонструють явища минулого й нашого сучасного життя:

«Земля жива, – вона все чує і знає... Як люди гарні для неї, вона радіє їй пособляє їм, а як ні, то плаче й гнівається. Гнівається того, що її не шанують. Вона – наша мати, вона – свята! Її цілувати треба, кланяючись...» (Грінченко Б. "Під тихими вербами").

Водночас, **«... стара історія землі, і в ній все повертається на кола свої. І ми знаємо, що всі переломні історичні моменти є тільки новими розділами в Книзі Господній, яка гортається з нашою участю»** (Є. Сверстюк, Блудні сини України).

Те що мова може бути одним з найкращих засобів впливу на національну свідомість мають розуміти не лише вчителі-мовники, а й самим учні. Для цього на уроках мови та літератури потрібно вивчати етимологію стійких сполук, більше працювати з словниками, впроваджувати передовий досвід: І.Беха, В.Бабич, В.Білоусової, М.Вашуленко, П.Ігнатенка, М.Левківського, Н.Луцько, Г.Пустовіта, Ю.Руденка, А.Сиротенка, М.Стельмаховича, В.Шинкарук, К.Чорної, та ін.

Інакше кажучи, тільки системне національне виховання може подолати відчуття меншовартості, відтак сформувати людину з національним складом мислення та почуттям гордості за свій народ.

У той же час, виховуючи в учнях любов до рідного краю, мови, художньої культури, можна сформувати гідне майбутнє нації.

Як приклад, візьмемо ті «мовні перлини», що «виражають думки й сподівання самих мовців, їх історію, побут, культуру, єднають різні покоління, а то й перелітають, ніби на крилах, від народу до народу». Вочевидь, «за висловом *в сім'ї вольний, новий* підводиться незламний Кобзар. *Досвітніми огнями* опромінена мужність Лесі Українки. *Вогонь в одезі слова полум'яніє* в закличних рядках І. Я. Франка» [3, с.383-384].

Тож, виходячи із сказаного вище, можна зробити **висновок**, що фразеологізми – це ті мовні засоби, що представляють обличчя нації й додають відповідної експресії й насаги мовцю.

Разом з тим, вони навчають, виховують, збагачують словник школярів, сприяють їхньому інтересу до вивчення мови й художньої літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванюк Г.І. Ідеї національно-патріотичного виховання дітей і молоді в умовах трансформації суспільства [Електронний ресурс] / Г.І.Іванюк. – Режим доступу: <http://www.lib.iitta.gov.ua/704514/1/ЗБІРНИК-ОСТАТОЧНИЙ.pdf>. – Загол. з екрана. – Мова укр.
2. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/. – Загол. з екрана. – Мова укр.
3. Стельмах О., Михайлишин А., Криськів М. Використання фразеологізмів як засобу формування культури спілкування учнів на уроках української мови – http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28892/1/Stelmakh_Mykhailyshyn_Kryskiv.pdf

Михайленко Анна,
студентка I курсу магістратури
ОПП «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)».

Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна
Anno68015@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна епоха здебільшого визнається як епоха інформації. Інформаційні технології змінюють наше життя, роблячи його більш зручним і доступним. Це дозволяє навчальним закладам відповідати на сучасні вимоги учнів, які хочуть навчатися більш ефективно. Навчання для дітей повинно бути не тільки пізнавальним, але й цікавим та захоплюючим, тим паче під час дистанційного навчання. Для досягнення цієї мети можна використовувати різноманітні методи та інструменти, які можуть бути використані для навчання :

1. *Інтерактивні відео.* Інтерактивні відео можуть бути використані для навчання , оскільки вони дозволяють дітям побачити процес, який вони навчаються. Завдяки відео, діти можуть отримати візуальне представлення процесу та легко зрозуміти його. Інтерактивні відео можуть містити питання та тести, які допоможуть дітям перевірити своє розуміння теми.

2. *Мобільні додатки.* Мобільні додатки є одним з найбільш популярних інструментів M-learning. Додатки можна використовувати як на уроці , так і вдома. У додатках є інтерактивні вправи, ігри, тести та відео уроки, що допомагають усвідомити матеріал та запам'ятати його на довгий термін.

3. *Електронні підручники.* Електронні підручники можуть бути використані як заміна традиційним підручникам та навчальним посібникам. Вони можуть містити відео, ілюстрації, тести та інші інтерактивні елементи, які допоможуть учням краще зрозуміти матеріал.

4. *Інтерактивні дошки.* Інтерактивні дозволяють учителю більш ефективно проводити уроки, демонструючи дітям різноманітні зображення та відео файли .

5. *Соціальні мережі та форуми.* Соціальні мережі та форуми можуть бути використані як засіб спілкування між учнями та викладачами. Це може допомогти учням задавати питання, обговорювати теми та отримувати додаткову підтримку.

Використання різноманітних методів та технологій може значно покращити процес навчання учнів. Інтерактивні відео, мобільні додатки, електронні підручники, соціальні мережі та форуми - це лише деякі інструменти та методи, які можуть бути використані для забезпечення ефективного та захоплюючого навчання. Вони допоможуть залучити увагу учнів та зробити навчання більш доступним та інтерактивним. Крім того, використання цих інструментів дозволить учням навчатися у своєму темпі та місці, що покращить їхнє розуміння та запам'ятовування матеріалу. Отже, використання методів та технологій для навчання є важливим кроком у покращенні якості освіти та розвитку учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Активні форми і методи навчання біології / Укл. Задорожний К.М. – Х.: Основа, 2008. – 123 с.
2. Гостра К.О. Використання технологій мобільного навчання в освітньому процесі з біології основної школи / К.О. Гостра, О.А. Цуруль // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Інноваційні програми і проекти в психології, педагогіці, освіті» (м. Одеса, 12–13 березня 2021 р.). – К.: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. – С. 21–24.

Петро Слотвінський,
студент групи МТОМ-11с,
механіко-математичний факультет,
Науковий керівник: доц. Катерина Максимик.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В сучасному світі, де технології відіграють значну роль у всіх сферах життя, освітній процес також піддається трансформації. Використання ігрових технологій у навчанні математики стає дедалі більш актуальним і ефективним. Актуальність теми полягає у тому, що використання ігрових технологій у навчанні привертає увагу учнів та стимулює їх активність, сприяє розвитку аналітичних навичок та здатності до розв'язання проблем. Учні навчаються шукати рішення на основі власних роздумів та експериментів. Важливим аспектом є те, що ігрові технології дозволяють вчителям створювати індивідуалізовані навчальні шляхи для кожного учня з урахуванням їхніх потреб та рівня оволодіння матеріалом. Зокрема, використання ігор створює стимул до вивчення математики, оскільки учні отримують миттєвий зворотний зв'язок та нагороди за досягнення.

Дослідження даної тематики має на меті визначити, наскільки ефективно використання ігрових технологій впливає на засвоєння математичних знань та навичок учнями. Важливими аспектом роботи є розробка та апробація навчальних ігор з метою формування математичних компетенцій спрямованих на розвиток математичних навичок, з метою оцінки їх ефективності та відповідності навчальним цілям.

Сучасний підхід до освіти орієнтований на розвиток компетентностей учнів, що у свою чергу ґрунтується на декількох ключових принципах. Перш за все, він визначає освіту як засіб підготовки до життя, успішної соціалізації та особистісного розвитку. Оцінювання у цьому підході спрямоване на стимулювання учнів самостійно планувати свої освітні досягнення та постійно вдосконалювати їх через самооцінку.

Ключовими елементами є різноманітні форми самостійної та осмисленої діяльності учнів, які базуються на їхній власній мотивації та відповідальності за результат. Мета освіти, визначена у такий спосіб, визначає компетентнісний підхід до організації освітнього процесу.

Терміни "компетентність" і "компетенція" визначаються як інтегрована здатність учня, що включає знання, уміння, досвід, цінності та ставлення, які можуть бути реалізовані на практиці. Крім того, компетенція характеризує рівень знань, умінь та навичок у певній сфері діяльності.

Сучасний заклад загальної середньої освіти спрямований на формування в учнів системи універсальних знань, умінь та навичок, а також на розвиток досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності. Основні засоби реалізації компетентнісного підходу включають в себе використання різних форм навчання, акцент на практичних результатах та використання інтерактивних технологій. Уроки, орієнтовані на даний

підхід до навчання, вирішують завдання підвищення мотивації, застосування суб'єктивного досвіду, творче використання знань та розвиток різних навичок учнів.

Основний акцент при формуванні компетентностей здійснюється через вибір задач та виконання навчальних проєктів, що включають роботу учнів в групах, рольові ігри та аналіз інформації. Вирішення компетентісно-орієнтованих завдань сприяє формуванню здібностей використовувати предметні знання в різних ситуаціях та розвитку творчого та критичного мислення учнів.

Інструментом, що сприяє розширенню когнітивного та особистісного (розвиток суб'єктності, рефлексії, емпатії, креативності, відповідальності) компонентів ігрових знань, ми розглядаємо відтворення різноманітних ігрових сегментів, мікронавчання.

Рольові ігри є найбільш економічно ефективними та займають менше часу, ніж інші технології для ігор, їх також можна використовувати для вирішення різноманітних завдань. Наявність проблеми, різні інтереси учнів, задіяних у певних ролях, різноманітність способів взаємодії школярів під час вирішення завдання – все це сприяє розвитку емоційно-важливого ставлення до технологічних ігор, а також особистісна складова технологічної ігрової компетентності.

Для розвитку особистісних якостей, яких бракує в майбутньому (впевненість, експресивність, емоційність, комунікативність тощо), застосовуються індивідуалізовані рольові сценарії. Їх відбір має бути цілеспрямованим, що дозволить усунути будь-яку форму авторитаризму чи самовпевненості серед школярів.

Технологія ділових ігор більш складна, багатогранна і передбачає розвиток фундаментальних компонентів ігрових знань учнів на найвищому рівні. Технологія ділової гри пов'язана з подальшою еволюцією позиції учня щодо предмета, ця асоціація передбачає цілеспрямоване стимулювання активності, творчості, соціальних аспектів. Ділові ігри передбачають серйозну, багатоетапну підготовку вчителя, яка включає:

- вибір об'єкта гри, моделей і сюжету;
- процедура організації є попередньою перед процесом гри, враховує особливості студентів;
- підбір і опис завдань;
- розробка методів мотивації;
- підготовка необхідних блоків документації та інших матеріалів.

Ігрові елементи активно використовуються для заохочення до вивчення математики. Використання сюжетно-рольових ігор та імітацій навчального процесу піднімає творчий потенціал учнів. В процесі гейміфікованого навчання вони вивчають та вдосконалюють навички взаємодії, комунікації та ефективно використовують технології. Ключовою складовою гейміфікованого підходу є стимулювання учасників навчання через систему нагород та досягнень, це може виявитися особливо ефективним, саме тому вчителям при розробці методичних рекомендацій чималу увагу варто приділяти саме вебквестам, у яких передбаченно після проходження рівня отримання сертифікату про успішне проходження "рівня", тобто відповідної теми. За допомогою ігрових елементів формується спільна мета, яка сприяє обміну ідеями та досвідом між учасниками, а також підтримує створення позитивної навчальної атмосфери, тому в курс рекомендацій є включені варто включати командні розв'язки головоломок, що сприяє у свою чергу розвитку логічного, критичного, раціонального мислення та підходів.

Незважаючи на численні переваги, гейміфікація не є вирашною стратегією. Важливо уникати відволікання від основної мети вивчення методів викладання математики та забезпечувати, щоб гейміфікований підхід допомагав у формуванні засвоєних знань. Також важливо бути готовими до викликів, пов'язаних з відмовою окремих школярів від гейміфікації.

Загалом, впровадження гейміфікації в уроки математики виявляється не лише актуальним, але й перспективним напрямом. Це дозволяє поглибити розуміння предмета, розвивати вміння та формувати креативне мислення школярів.

Наведемо приклад застосування ігрової технології для опрацювання теми "Розвиток математичної освіти" - "Визначні особистості". Спочатку вчитель за допомогою інструменту-рандомайзера, розподіляє ключових особистостей у історії математичної освіти, а учні у свою чергу повинні створити хронологічну виставу, яка буде описувати неперервний розвиток математичної освіти, крок за кроком.

Орієнтовний хід такої гри:

1. Вступ:

Вчитель вступає в тему, наголошуючи важливість вивчення історії математичної освіти. Пояснює мету гри "Визначні особистості" - ознайомити учнів з великими математиками, розкрити історичний контекст розвитку математичної освіти, формувати розуміння ролі визначних особистостей, стимулювати творчість та аналітичне мислення, посилити комунікаційні навички, висвітлити значення історії в освіті.

2. Розподіл особистостей:

За допомогою інструменту-рандомайзера (або за власним бажанням), вчитель розподіляє серед учнів ключові постаті, для прикладу:

2.1 Евклід (близько 300 до н.е.): Один із найвидатніших геометрів стародавньої Греції, автор "Елементів" - комплексного трактату з геометрії, який вплинув на математичну освіту впродовж століть.

2.2 Архімед (287-212 до н.е.): Вніс вагомий внесок у геометрію та арифметику, розвив теорію чисел та вивчаючи властивості кіл та сфер.

2.3 Фібоначчі (1170-1250): Італійський математик, який вперше представив західному світу ідеї індійської арифметики та чисел Фібоначчі, що мають велике значення в математиці та інших галузях.

2.4 Йоганнес Кеплер (1571-1630): Астроном і математик, відомий своїми роботами у галузі астрономії та законах руху планет, що внесли важливий вклад в розвиток математики.

2.5 Готфрід Вільгельм Лейбніц (1646-1716): Винахідник диференціального та інтегрального числення, розробив символіку диференціального та інтегрального числення, що стало ключовим елементом математичної освіти.

2.6 Юзеф Пузина (1891-1960): Український математик, що вніс вагомий внесок у розвиток топології. Відомий своїм вкладом у теорію чисел та математичну логіку (ректор Львівського національного університету імені Івана Франка).

2.7 Степан Банах (1892-1945): Український математик, один з основоположників функціонального аналізу, вніс важливий внесок в теорію визначених інтегралів та топології.

Ці математики представляють лише кілька ключових фігур у світовій історії математики, які вплинули на її розвиток і математичну освіту від стародавності до сучасності.

3. Пояснення правил:

Вчитель визначає правила гри, пояснюючи, що учні повинні створити хронологічну виставу, яка відображатиме внесок обраної визначної особистості в розвиток математичної освіти.

4. Створення вистави: учні працюють у групах, досліджуючи та обговорюючи роль своєї особистості. Вони розробляють хронологічну виставу, визначаючи ключові моменти та внесок обраної фігури в історію математики. Вчитель обходячи групи, сприяє обговоренню та надає підтримку учням, вирішуючи питання та стимулюючи взаємодію між учасниками.

5. Вистава.

6. Рефлексія:

Після виступу відбувається загальне обговорення. Учні обмінюються враженнями, висловлюють власне розуміння та рефлексії щодо розвитку математичної освіти через визначні постаті.

7. Висновки:

Вчитель аналізує виступи учнів, робить висновки та підводить підсумки заняття, закликає враховувати вивчені історичні контексти.

Вправа "Визначні Особистості" сприяє зацікавленню учнів математикою, активізує їхню участь у навчальному процесі через вивчення життєвого та наукового внеску великих математиків, розвиває їхні аналітичні та колективні навички через групову роботу та спільне творче представлення інформації.

Наступним етапом є розбір тем для популяризації науково-дослідної роботи "Спостереження і дослід. Порівняння і аналогія" та "Узагальнення та абстрагування. Індукція. Аналіз та синтез" - для них варто використати головоломки, а саме "Кен-кен" та "Tree and tents".

Кен-кен — головоломка, яка комбінує елементи кросворду і головоломки "Судoku". Головна мета полягає в тому, щоб заповнити порожні клітинки таким чином, щоб не повторювалися числа в кожному рядку та стовпці. Однак особливістю є додатковий елемент — цифра в кутку, яка вказує на групу клітин, які мають утворювати відповідну суму або виконувати певну математичну операцію (додавання, віднімання, множення, ділення). Наприклад, якщо у головоломці є куток із цифрою "6+" та група клітинок розміром 2x1, це може означати, що в цих двох клітинах потрібно розмістити числа, які в сумі дають 6. Кен-кен вимагає від гравця комбінувати логіку головоломки "Судoku" з розумінням математичних операцій. Це розвиває навички аналізу, критичного мислення та вміння працювати з числами.

Головоломка Tree and tents передбачає розміщення наметів у сітці дерев за певними правилами. Мета полягає в тому, щоб визначити правильне розміщення наметів навколо кожного дерева на основі заданих обмежень. Зазвичай правила включають:

- Один намет на дерево: до кожного дерева має прилягати рівно один намет (по горизонталі, вертикалі);
- Заборонено намети поруч один з одним: намети не можна розміщувати безпосередньо поруч один з одним ні горизонтально, ні вертикально, ні по діагоналі;
- Намети не можуть розташовуватися по діагоналі до інших дерев: намети не можна розміщувати по діагоналі до будь-якого іншого дерева. Головоломка часто складається з сітки з деревами, позначеними колами, і наметами, позначеними літерою «Т». Завдання

полягає в тому, щоб використовувати логіку та дедукцію, щоб правильно заповнити сітку, задовольняючи всім заданим правилам. Цей тип головоломки покращує навички логічного мислення та сприйняття простору.

Залучення уваги учнів: Ігрові технології створюють стимулююче середовище, яке захоплює увагу учнів, допомагає їм зануритися в математичні концепції та розвиває їхні аналітичні та проблемно-розв'язувальні навички.

Як висновок, можна виділити ключові переваги використання ігрових технологій на уроках математики:

- Ігрові технології надають можливість як групової, так і індивідуальної роботи з матеріалом, що сприяє розвитку комунікативних навичок та співпраці між учнями.
- Використання ігрових елементів у навчальному процесі збільшує мотивацію учнів до вивчення математики, робить навчання цікавішим та стимулює їх до досягнення кращих результатів.
- Вчителі можуть використовувати ігрові технології для персоналізації навчального процесу, адаптуючи його до потреб кожного учня та надаючи індивідуальну підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичний путівник Нової української школи: математична освітня галузь : збірник методичних матеріалів/ І. Волошина, С. Воробйова, Т. Гаденко, В. Гаврилюк, Л. Каріх, О. Кітова; за заг. ред. О. Кітової. – Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. – 37 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року
3. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей : монографія / В. В. Вербицький, Л. М. Бондар, А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, Т. М. Крекогіна, О. В. Литовченко, О. П. Липецький, О. І. Любич, В. Л. Маринич, В. В. Мачуський, Н. В. Перепелиця, О. В. Просіна, Г. П. Пустовіт, Н. Ю. Сидоренко, Л. В. Тихенко. ; за ред. В. В. Мачуського. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. – 330 с.

Шибівська Софія,
*студент I курсу магістратури
факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Освіта на сучасному рівні постійно потребує використання інноваційних технологій навчання. На сьогодні одним із найперспективніших методів навчання є метод проєктів або, іншими словами, проєктна технологія. Чому саме проєкт? Він створює умови для творчої самореалізації учнів, завдяки ньому відбувається розвиток інтелектуальних здібностей і зростає мотивація до навчання.

У педагогіці є безліч технологій, а проєктна – є ефективним їх доповненням, адже вона вимагає комбінування різних дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів і засобів.

Проблеми актуальності проєктної технології торкалось багато педагогів, а теоретичні основи і особливості застосування описали в своїх працях О. Аніщенко, Н. Яковець, С. Сисоєва, О. Надтока, Т. Мартинюк та інші.

Відповідно до «Державного стандарту початкової освіти» та Концепції «Нова українська школа» визначають вимоги щодо формування в молодшого школяра вміння працювати в колективі, аналізувати результати своєї діяльності, вирішувати нестандартні завдання і робити висновки. Тому проєктна технологія виступає прогресивним методом освітніх технологій ХХІ століття, що спрямована на духовне та професійне становлення особистості молодшого школяра.

М. Фіцула, доктор педагогічних наук, у своїх працях визначав "метод" як спосіб упорядкованої, взаємопов'язаної діяльності вчителів та учнів, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання. В «Українському педагогічному словнику», автором якого є С. Гончаренко, зазначено, що «метод проєктів – це спосіб організації навчання, за яким учні набувають певних знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проєктів».

Особливістю застосування методу проєктів в освітньому процесі початкової школи є його творчий та дослідницький характер роботи в процесі виконання, участь у проєктах сприяє активності, творчості, впевненості молодшого школяра.

В основі методу проєктів лежить розвиток пізнавальних навичок молодших школярів, умінь самостійно використовувати власні знання для орієнтування в сучасному інформаційному просторі, розвиток критичного мислення учнів.

Педагог і автор підручників Т. Гільберт в своїй праці "Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу" описала ідею "Шести П" структури проєкту на уроках, яка має таку послідовність:

1. Проблема.
2. Проєкування (планування).
3. Пошук інформації.

4. Продукт.
5. Презентація.
6. Порфоліо.

Проектування орієнтоване в першу чергу на самостійну діяльність учнів, а саме – індивідуальну, парну або групову. Важливим є те, що робота повинна бути виконана протягом визначеного відрізка часу.

Використовуючи проектну технологію в освітньому процесі початкової школи, учителю необхідно враховувати вікові та психолого-фізіологічні особливості молодших школярів. Дитина молодшого шкільного віку має невеликий життєвий досвід, тому коло соціально значущих проблем, з якими вона мала справу, вузьке. Проблема використання методу проекту під час навчання, яку ми пропонуємо учням початкової школи, має бути соціально детермінованою та актуальною і цікавою для нього. Тому, обираючи теми дитячих проектних робіт краще вибирати із змісту навчальних предметів або захоплень і талантів дитини.

Сучасне викладання важко уявити без інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Адже вони є засобом підвищення мотивації учнів до навчання і їх пізнавальної активності, інструментом покращення якості освіти, оскільки дають змогу необмежено розширити доступ до інформації, урізноманітнюють прийоми навчання.

На думку С. Сисоевої, метод проектів є одним із інноваційних методів навчання, що належить до методів навчання в співпраці (груповою роботою учнів). Він є продуктивним, тому що в ньому реалізуються одразу декілька сучасних підходів: особистісно орієнтований та комунікативно-діяльнісний [3, с.125].

До безперечних переваг поєднання методу проектів і ІКТ належать: формування навичок безконфліктного спілкування учнів; високий рівень організації, який має забезпечити здатність самостійно здійснювати різні види діяльності. Здібності до проектної діяльності проявляються в ситуаціях, коли людина набуває вміння розв'язувати проблеми. А активне використання інформаційно-комунікаційних технологій наразі реалізує низку дидактичних можливостей уроку: індивідуалізацію навчального процесу, досягнення високого ступеня наочності, пошук необхідних ресурсів для занять через мережу Інтернет, здійснення проектної діяльності, організацію зворотного зв'язку в процесі навчання тощо [2, с.75].

Технологія проектування передбачає розв'язання учнем/ученицею або групою школярів певної проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості. Таким чином, сутність проектної технології – стимулювання інтересу учнів до певних проблем, які передбачають наявність визначеної суми знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показ практичного застосування набутих знань [1, с.42].

Для ефективного впровадження та реалізації проектної технології в початкових класах необхідно дотримуватися наступних вимог:

- ретельний контроль з боку вчителя за ходом виконання проекту;
- надавати перевагу творчим проектам;
- при виконанні перших проектів у початковій школі слід надавати перевагу груповій роботі дітей, тому що з'являється можливість диференційовано, раціонально

розподілити проектне завдання, а після його реалізації кожна дитина відчуватиме власну значущість під час вирішення завдань;

- необхідно приділити увагу презентації результатів виконання проекту;
- робота над проектами не повинна бути вимушеною, школярі мають працювати за власним бажанням.

Отже, використання проектної технології в освітньому процесі Нової української школи сприяє вмінню інтегрувати знання з різних галузей, застосовувати їх на практиці, шукати і критично осмислювати інформацію, працювати в групах, логічно обґрунтовувати власну думку, знаходити варіанти розв'язання поставленої проблеми, висувати ідеї та прогнозувати результати власної пошукової діяльності. Спільна творча робота вчителя і учня в процесі проектної діяльності сприяє надбанню необхідних компетентностей, що є завданням сучасної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аніщенко О.В., Яковець Н.І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 199 с.
2. Надтока О. Ф., Мартинюк Т. С. Використання проектної діяльності в розрізі застосування інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях географії. 2015. – Том 50. – С.75-76. URL: https://www.researchgate.net/publication/331469901_VIKORISTANNA_PROEKTNOI_DIALNOSTI_V_ROZRIZI_ZASTOSUVANNA_INFORMACIINO-HYPERLINK "https://www.researchgate.net/publication/331469901_VIKORISTANNA_PROEKTNOI_DIALNOSTI_V_ROZRIZI_ZASTOSUVANNA_INFORMACIINO-KOMUNIKACIJNIH_TEHNOLOGIJ_NA_ZANATTAH_GEOGRAFIJ"KOMUNIKACIJNIH_TEHNOLOGIJ_NA_ZANATTAH_GEOGRAFIJ" (дата звернення 19.02.2024)
3. Сисоева С.О., Творчість і технології в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. посіб. За заг. ред. С. О. Сисоевої. Київ: КІМ.2008 - 423 с.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

*Коробкова Олена Анатоліївна,
аспірантка кафедри політології*

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ВІДМІННОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ ЄС: ВПЛИВ НА РЕАЛІЗАЦІЮ СПІЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

ЄС від початку свого інституційного оформлення з висхідною динамікою реалізує спільну енергетичну політику. На різних етапах від моменту зародження процесів європейської інтеграції ініціативи ЄС у сфері енергоресурсів мали різну інтенсивність, цілі тощо. Нині вона спрямована передусім допомогти державам-членам ЄС впоратися з безпековими, кліматичними та іншими викликами. ЄС реалізує рамкову програму енергетичної та кліматичної політики ЄС до 2030 року [5], Енергетичну дорожню карту 2050 [4], Європейську стратегію енергетичної безпеки [7] і т. д. Для реалізації спільної енергетичної політики створена розгалужена інституційна мережа, функціонує Енергетичний Союз ЄС (Energy Union) та низка інституцій на різних рівнях.

Однак на ефективність реалізації завдань сучасної енергетичної політики ЄС впливають відмінності у національних енергетичних політиках держав-членів. Європейська Комісія неодноразово вказувала на проблеми практичної реалізації спільної енергетичної політики через неузгодженість, а іноді й несумісність тих національних енергетичних політик, які здійснювали держави-члени ЄС. Очевидно, що процес прийняття рішень з широкого кола проблем енергетичної політики потребував поступового переміщення процесу прийняття рішень з національного на наднаціональний рівень. Не усі держави ЄС демонстрували та демонструють й нині зацікавленість у здійсненні спільної енергетичної політики та розуміння її важливості.

План REPowerEU [6], який Європейська Комісія представила 18.05.2022 р., став відповіддю на дестабілізацію глобального енергетичного ринку, спричиненого вторгненням Росії в Україну. Виникла нагальна терміновість трансформації енергетичної системи Європи через потребу припинення залежності ЄС від російського викопного палива і водночас подолання кліматичної кризи. Цей План передбачає, що енергетичної незалежності ЄС неможливо досягнути без єдності, створення справді єдиного ринку енергоресурсів. Однак реалізація Плану REPowerEU потребує значного фінансування, особливо – на інфраструктурну перебудову.

Серед держав ЄС в основному наявний консенсус щодо важливості істотних змін у сфері енергетичної політики. Однак через політичні, економічні, соціальні та інші чинники масштаби реальних змін, запроваджених окремими державами ЄС у сфері енергетики, відрізняються [2, с. 492]. Окремі держави ЄС враховують свої внутрішні умови, а відтак підходять до енергетичної політики виходячи саме з національних, а не загальноєвропейських інтересів. Особливо це проявляється у питаннях зменшення залежності від зовнішніх джерел енергії, розвиток «зеленої» енергетики, впровадження

енергоощадних технологій, обрання держав, з якими розвиватиметься співпраця щодо енергоресурсів т. ін.

Дослідники [1; 8; 9] слушно вказують на те, що на рівні ЄС кожна держава-член застосовує свій підхід щодо відновлюваних джерел енергії. Окремі держави ЄС (Угорщина, Польща, Румунія та ін.) здійснювали доволі контрпродуктивну політику, яка не сприяла збільшенню частки відновлюваної енергії в енергетичному балансі. До прикладу, запроваджувалися обмеження на розширення вітрової енергії, збільшувалися субсидії на вичопне паливо та видобуток вичопного палива і т. ін. Угорщина, Чехія, Мальта у своєму енергетичному балансі мають найменші частки відновлюваної енергії [10]. Очевидно, що низка держав ЄС повинні активізувати впровадження політики поступової відмови від вичопного палива, припинити розширення інфраструктури вичопного палива, налагодити схеми підтримки відновлюваних джерел енергії, мотивувати населення до енергоощадної поведінки.

27 держав-членів ЄС мають дуже різні темпи зміни національних ринків енергоресурсів, докладають неоднакових зусиль для збільшення частки «зеленої» енергії, мають відмінне ставлення до атомної енергетики і т. ін. Формально уряди держав ЄС декларують підтримку цілей сталого розвитку (які стосуються енергії), підтримують курс ЄС щодо екологізації енергетики, однак не докладають належних зусиль для втілення їх у життя. У той час як деякі країни намагаються розгорнути більше відновлювальних джерел енергії як соціальну та економічну можливість, інші держави, особливо в Центральній та Східній Європі, відстають і можуть упустити ці можливості.

Наведемо кілька прикладів. Італія вимагала від ЄС скасувати директиву, спрямовану на підвищення енергоефективності будівель, переписати плани щодо поступової відмови від автомобілів з двигунами внутрішнього згоряння; ця країна відстає від визначеного ЄС графіку досягнення цілей декарбонізації. Уряд Польщі через тиск профспілок шахтарів відклав план скорочення залежності від вугілля. Угорщина незадовільно виконує програми ЄС щодо реконструкції будівель задля суттєвого скорочення споживання енергії; замість розвитку джерел «чистої» енергії уряд В. Орбана активізував видобуток вугілля.

Національні уряди держав-членів ЄС по-різному реагують на проблеми енергетичної безпеки в умовах дефіциту ресурсів і виробляють власні стратегії реагування на виклики енергетичної безпеки. Наприклад, в умовах початку поточної енергетичної кризи в ЄС: 1) французька компанія «TotalEnergies» уклала з державною енергетичною компанією Катару «QatarEnergy» угоду про постачання газу від 2026 року тривалістю 27 років; 2) Австрія розпочала імпортувати газ з Норвегії (енергетична група «Equinor»), але водночас виконуються довгострокові (до 2040 року) контракти на постачання газу з російським «Газпромом»; 3) Польща видала екологічний дозвіл на будівництво першої АЕС (з 2026 року); 4) Угорщина не лише не підтримала посилення обмежень проти російського нафтогазового сектора й атомної енергетики, а й уклала (квітень 2023 р.) угоду з Росією про збільшення постачання газу, оновила угоду про фінансування та будівництво двох нових реакторів атомної електростанції «Пакш». Перелік таких кейсів є доволі значний і засвідчує, що попри загальноєвропейські енергетичні стратегії держави-члени ЄС активно реалізують національну енергетичну політику, яка подекуди не узгоджується з енергетичною стратегією ЄС.

Чимало держав ЄС в умовах енергетичної кризи 2020-х років застосували інструменти, які суперечать схваленим цілями екологізації енергетики. Прикладом є відновлення роботи

законсервованих вугільних і мазутних електростанцій. Однією з перших до такого кроку вдалася Німеччина, яка після повної відмови від атомної енергетики та зниження залежності від російських енергоресурсів, стикнулася зі значним дефіцитом енергії. Також у багатьох державах ЄС (Австрія, Нідерланди, Італія та ін.) відновили роботу електростанцій, які працюють на викопному паливі. Це загострило питання обов'язкового скорочення викидів CO₂. Відбувся деякий відхід від протидії кліматичній кризі. Інституції ЄС не підтримали таку політику національних урядів, адже ЄС реалізує політику, у якій енергетичні цілі тісно пов'язані з кліматичними. Уряди держав ЄС закликали не повертатися до використання викопного палива, а зосередитися на масових інвестиціях у відновлювані джерела енергії, використати цю кризу, щоб рухатися вперед, а не відступати до брудного викопного палива. Більшість держав ЄС планують припинити виробництво електроенергії на вугіллі, однак лише після стабілізації ситуації в енергетичній сфері. Зокрема Німеччина розглядає щонайшвидше 2030 рік.

Державам ЄС складно погодити нові правила, які визначають особливості реформування ринку електроенергії. Прикладом суперечностей можна назвати продовження субсидії для вугільних електростанцій, функціонування яких важливе для багатьох держав ЄС. Наприклад, Польща отримує близько 70% електроенергії саме з вугілля і зацікавлена у тривалому субсидуванні таких електростанцій. Водночас Австрія, Бельгія, Люксембург та інші виступили проти продовження субсидій для вугільних електростанцій, позаяк це суперечать цілям ЄС щодо боротьби зі зміною клімату.

Є значні розбіжності у заходах, ужитих державами ЄС для зниження попиту на газ та електроенергію. На кінець 2023 року лише 14 із 27 держав ЄС запровадили обов'язкові заходи щодо скорочення споживання газу та електроенергії (Польща, Литва, Кіпр, Нідерланди та ін.). Більшість ініціатив держав ЄС для економії газу та електроенергії є добровільними та спрямовані лише на громадські будівлі. Натомість на приватні домогосподарства покладено основний фінансовий тягар через здорожчання газу та електроенергії. Уряди деяких держав ЄС фактично переклали відповідальність за енергетичну кризу на найбільш уразливі групи своїх громадян. Найбільш жорсткі заходи економії впровадили в країнах, які імпортували великі обсяги російського газу (Італія, Німеччина). Люксембург, Австрія, Мальта, країни Північної та більшість держав Східної Європи мають порівняно слабкі заходи щодо скорочення споживання енергії. Болгарія, Румунія та Латвія станом на кінець 2023 року не запровадили національних заходів щодо скорочення споживання газу та електроенергії. Португалія є єдиною державою ЄС, яка прозоро звітує про впровадження та прогрес у сфері енергозбереження, створила моніторинговий комітет і проводить аналіз конкретних заходів.

Енергетична криза 2020-х років виявила глибокі розбіжності у стратегічних підходах держав, які споживають найбільше електроенергії, мають найбільш промислові потужності в межах ЄС. Так, Франція та Німеччина щодо енергетичної безпеки, скорочення викидів та ін. питань енергетичної політики; країни по-різному реагували на кризу цін на енергоносії. Рівень співпраці чи напруги між ними має дуже важливе значення, бо це дві найбільш густозаселені держави ЄС, які сумарно споживають понад 40% електроенергії. Головним предметом франко-німецьких суперечок була реформа ринку електроенергетики ЄС. Німеччина та деякі інші країни ЄС наполягають на більш жорстких правилах державної підтримки цін на електроенергію, що може завдати шкоди

французькій промисловості. Щоправда, у жовтні 2023 р. було зроблено важливі кроки для досягнення угоди, спрямованої на захист цін на електроенергію від підвищення цін на викопне паливо, особливо щодо природного газу.

Ядерна (атомна) енергетика була однією з основ європейської інтеграції, починаючи зі підписання угоди про створення Європейської спільноти з атомної енергії у 1957 році. Однак віднедавна вона є найбільш суперечливою темою енергетичного переходу в Європі. У сучасному ЄС ядерна енергетика стала джерелом розколу держав, де Франція та Німеччина очолили конкурентні блоки щодо її майбутнього. Атомна енергетика нині навіть є джерелом деякого роз'єднання ЄС. Використання ядерної енергії й позиціонування її як безпечної та «чистої» розділило держави ЄС на два блоки. Це перешкоджає досягненню консенсусу в Європі щодо важливих ініціатив енергетичної політики зараз і в майбутньому.

Перший блок – держави «ядерного альянсу» за неформального лідерства Франції, яка нині отримує близько 70% виробленої енергії від атомних електростанцій. З-поміж держав ЄС атомну енергетику підтримують Бельгія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Фінляндія, Нідерланди, Румунія, Словаччина, Словенія, Швеція, Угорщина, Естонія, Італія та Польща. Загалом 16 держав Європи (перелічені держави ЄС та Велика Британія) у 2023 році почали працювати над дорожньою картою розвитку інтегрованої європейської ядерної промисловості. Планується до 2050 року вийти на показник 150 ГВт ядерної потужності в електроенергетиці ЄС. Наразі 12 з 27 держав ЄС мають атомні електростанції.

Другий блок – держави, які є противниками або ж скептиками ядерної енергетики (передусім – Німеччина, Австрія, Данія, Португалія). Ці держави не заперечують, що атомна енергія виробляє менше вуглецю, ніж викопне паливо. Їх аргументація проти атомної енергії включає безпекові та інші ризики. Цими державами підкреслюється залежність держав, які розвивають атомну енергетику, від зовнішніх постачальників, ядерного палива, урану (Росії передусім).

Нині основна лінія дебатів між державами ЄС полягає в тому, чи слід розглядати ядерну енергію як «чисту», чи слід надавати проектам, що використовують ядерну енергію, подібний статус до тих, що ґрунтуються на відновлюваних джерелах енергії. Політична боротьба виникла навколо форми правил ЄС, пов'язаних із впровадженням Європейської зеленої угоди. Альянс держави, прихильних до ядерної енергетики, досяг певних успіхів, наприклад, включення атомної енергетики до таксономії [3] – списку технологій, які інвестори зможуть просувати на ринку як такі, що допомагають у боротьбі зі зміною клімату. Ці держави активно лобіюють, щоб правові акти ЄС визнавали внесок ядерної енергетики з низьким вмістом вуглецю (зокрема для виробництва водню) як чистого палива.

Зауважимо, що у 2020 році науковці рекомендували Європейській Комісії визнати атомну енергетику безпечним низьковуглецевим джерелом енергії, однак у 2021 році Європейська Комісія відмовилася включати АЕС до «зеленої» таксономії через проблему з утилізацією ядерних відходів. 06.07.2022 р. Європейський Парламент, попри протести екологічних організацій, підтримав рішення про визнання інвестицій в атомну енергетику такими, що відповідають концепції сталого розвитку за дотримання певних умов. Навіть те, наскільки складно приймалося це рішення (за – 328, проти – 278, утрималися – 33 євродепутати з 639 присутніх), засвідчує розбіжності між позиціями держав ЄС.

Очевидно, що назріла потреба укладення державами-членами ЄС угоди щодо ядерної енергетичної політики ЄС. Не виключено, що це може бути угода про політичний нейтралітет щодо ядерної енергії. Вона могла б закріплювати право кожної держави

вільно обирає власний енергетичний баланс, як це визначено договорами, не допускати втручання в цю політику, блокування держав-членів, які бажають запустити, розширити або просто зберегти свій ядерний потенціал. Ймовірно, найближчими роками ця тема вноситиме гостроту у взаємини держав ЄС і підживлятиме принцип солідарності.

Отже, відмінності національних енергетичних політик держав-членів ЄС становлять певну перешкоду для успішної реалізації енергетичної та поєднаної з нею кліматичної політики ЄС. При цьому в умовах наявних безпекових, кліматичних та інших викликів ЄС все ж вдалося не допустити енергетичного колапсу, хоч станом на початок 2024 року криза не завершилась. Енергетичний сектор ЄС знаходиться на середині шляху до фундаментальних змін. Останні теплі зими у Європі та значні зусилля щодо диверсифікації джерел енергії та джерел постачання енергоресурсів сприяли уникненню значного дефіциту енергоресурсів. Надалі ЄС потребує фокусування на швидкому розгортанні відновлювальних видів енергії та гнучкості, щоб створити систему, вільну від ризиків, пов'язаних із використанням викопного палива. Держави-члени ЄС повинні докласти значних зусиль, щоб створити повністю інтегрований енергетичний ринок ЄС. Важливо зосередитися на реформах для покращення енергетичної інфраструктури та поглиблення європейської енергетичної інтеграції.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛЯ ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Bersalli G., Menanteau P., El-Methni J. Renewable energy policy effectiveness: a panel data analysis across Europe and Latin America. *Renew Sustain Energy Reviews*. 2020. № 133, article 110351. URL: <https://doi.org/10.1016/j.rser.2020.110351>
2. Czyzycki R., Kochanski K. Regional Differences in Energy Policy Changes of EU Countries in 2012-2021. *European Research Studies Journal*. 2023. № 26 (4). P. 492–499.
3. EU taxonomy for sustainable activities. European Commission. URL: <https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustain>
4. European Commission. Energy Roadmap 2050. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0885&from=EN>
5. European Commission. Green Paper. A 2030 framework for climate and energy policies. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0169:FIN:en:PDF>
6. European Commission. REPowerEU Plan. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN&qid=1653033742483>
7. European Energy Security Strategy. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0330>
8. Fleck A., Annatolitis V. Achieving the objectives of renewable energy policy – insights from renewable energy auction design in Europe. *Energy Policy*. 2023. № 173, article 113357. URL: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2022.113357>
9. Márquez-Sobrinho P., Díaz-Cuevas P., Pérez-Pérez B. et al. Twenty years of energy policy in Europe: achievement of targets and lessons for the future. *Clean Technologies Environmental Policy*. 2023. № 25. P. 2511–2527.
10. Tavares M. Which European Countries are the Worst Climate Polluters, and Why? *Climate Change Performance Index*. URL: <https://ccpi.org/which-european-countries-are-the-worst-climate-polluters-and-why/>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Андрієтні А.В.,
Національна академія Служби безпеки України*

МЕТОДИ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Як і кожна наука, що є галуззю людського пізнання, етнопсихологія має свої методи дослідження.

Поняття «метод» використовували у стародавньому світі як синонім «учіння».

«Методи наукових досліджень – це прийоми та способи, за допомогою яких учені отримують достовірні дані, які використовують для побудови наукових теорій та вироблення певних методичних рекомендацій» [1, с. 60].

Специфіка етнопсихологічних досліджень полягає в тому, що вивчення будь-яких психологічних феноменів проводиться паралельно в декількох групах етнофорів, що належать до різних культур. Результати дослідження зіставляються та аналізуються.

Дослідження проблем етнопсихології спирається на застосування різних методів та специфічної техніки дослідження, які використовують різні науки, а саме: спостереження, системний, історичний, порівняльний, структурно-функціональний, емпіричний, біхевіористський, модерністський, конкретно-соціологічних досліджень, аналіз документів і статичних даних тощо [2].

Варто зауважити, що всі методи мають на меті розкриття закономірностей, механізмів психіки та поведінки етносів. Кожен із методів має свої переваги й недоліки.

До методів дослідження в етнопсихології, як і в кожній науці, висувають суворі вимоги. Основні з них такі: валідність, точність, надійність. Валідність означає відповідність методу, який використовують, тому методу, за допомогою якого вивчають питання. Точність указує на властивість методу врахувати дрібні деталі, нюанси в тому, що вивчають. Наприклад, коли в анкеті або опитувальнику на поставлене запитання респондент дає відповідь «так» або «ні», то ця відповідь буде менш точною, ніж та, яку отримаємо за допомогою шкали, що включає такі пункти: «виключно так», «не знаю», «скоріше так, ніж ні», «звичайно, ні». Надійність засвідчує властивість методу приводити до одних і тих же результатів, незважаючи на те, що з цієї проблеми повторні дослідження будуть проводити інші.

Методи етнопсихології повинні бути безпосередньо пов'язані з людською практикою, тобто сприяти вирішенню завдань в умовах реальної дійсності конкретного суспільства.

В етнопсихології широко використовується метод порівняння та співставлення, особливо коли мова йде про історичні спільноти. При цьому будуються аналітичні порівняльні моделі, класифікуються та групуються етнічні групи, етнічні процеси за певними принципами, критеріями й ознаками. Порівняльний аналіз орієнтує дослідника на розкриття загальних характеристик етносів різних країн, а також їхніх історичних епох у процесі розвитку [2].

Методи етнопсихологічних досліджень являють собою відносно однорідні прийоми і способи вивчення національно-психологічних особливостей людей. Серед них можна виділити основні і додаткові.

До основних способів дослідження етнопсихології належать такі загальнопсихологічні методи [1; 2]:

- метод спостереження;
- метод експерименту;
- метод опитування;
- метод бесіди;
- метод інтерв'ю;
- історичний метод;
- метод тестів та ін.

Метод спостереження характеризується тим, що вивчення зовнішніх проявів психіки представників етнічних груп відбувається в природних життєвих умовах. Дослідник за результатами спостереження за діями представників етнічних груп робить висновок щодо особливостей психічного життя всієї етнічної групи. Етнопсихологічне спостереження повинно бути цілеспрямованим. Спостереження здійснюється за певним планом або програмою. Програма спостереження забезпечує досліднику вивчення тих питань і фактів, які він заздалегідь спланував. Без певного плану та програми втрачається основна лінія спостереження. Спостереження повинно проводитися систематично. Систематичність спостереження дає змогу зберегти постійні умови спостереження та надати можливість встановити тісні зв'язки між спостерігаємими проявами психіки представників певних етнічних груп, історичними процесами тощо. Дослідження, яке здійснюється методом спостереження, потребує тривалого часу: чим триваліше спостереження, тим більше фактів може накопичувати дослідник, тим глибші та надійніші будуть його висновки щодо особливостей етнічних груп.

У природних умовах спостереження є найпростішим методом.

Важливою характеристикою цього методу є невтручання спостерігача в явища, які відбуваються в процесі спостереження, що визначає переваги та недоліки цього методу. При спостереженні виникають певні труднощі, що полягають у неможливості контролювати зміни ситуації в етнічному середовищі, в якому здійснюється спостереження, а також у впливі неконтрольованих факторів, здатних суттєво змінити загальну картину. Крім того, варто зазначити, що спостереження не вільне від суб'єктивності спостерігача, де він, не маючи можливості зафіксувати всі зміни ситуації, мимо волі виокремлює в ній найважливіші для себе елементи, несвідомо ігноруючи інші – найчастіше ті, які суперечать його гіпотезі.

Експеримент як метод етнопсихологічного дослідження, на відміну від спостереження, є активним методом збирання даних. Експериментатор створює необхідні умови для активізації процесів, які його цікавлять. Повторюючи дослідження за однакових умов із досліджуваними, які належать до різних етнічних груп, експериментатор може встановити психічні особливості певних досліджуваних етнічних груп. Як відомо, експеримент може бути лабораторним або природним.

Природний експеримент в етнопсихології вперше був запропонований американським психологом Р. Лап'єром [3] у 1934 році, коли він подорожував Америкою з молодим подружжям китайців. За час подорожі вони зупинились у 67 готелях і пообідали в 184 ресторанах. Їм лише один раз відмовили у прийомі. Через шість місяців, що минули з часу їхньої подорожі, Р. Лап'єр розіслав 250 листів власникам тих самих

готелів і ресторанів з єдиним питанням: як вони поставляться до того, що представники китайського етносу будуть їхніми відвідувачами? Р. Лап'єр отримав 92 % негативних відповідей. Таким чином, було зафіксовано невідповідність реальних дій та словесних (вербальних) відповідей. Цей результат у подальшому отримав назву – «Парадокс Лап'єра» і започаткував широку дискусію про співвідношення поведінки та вербальних установок. Природний експеримент Р. Лап'єра став прототипом цілої серії схожих досліджень. Причому, якщо в експерименті Р. Лап'єра негативне вербальне ставлення вступало в суперечність з позитивними щодо представників іншої етнічної групи, то в інших дослідженнях спостерігалось зворотнє співвідношення. Але важливим у цих дослідженнях був сам факт того, що невідповідність існувала, і з цього було зроблено певний висновок: якщо метою дослідження є прогнозування будь-яких особистісних дій або вчинків, то ці дії та вчинки потрібно вивчати безпосередньо, а не покладатись на словесні заяви про наміри.

Таким чином, було створено основу для впровадження природного експерименту в практику.

Майже одночасно з аналізом етнічних взаємовідносин за допомогою природного експерименту почалося лабораторне вивчення етнічних стереотипів. Першим таким дослідженням вважається експеримент, проведений у США в 1933 році В. Катцем і Д. Брейлі. Попередньо дослідниками було складено список характеристик особистості. Піддослідним (студентам Принстонського університету) пропонувалось вибрати з 84 рис особистості, що зафіксовані в списку, такі, які, з їхньої точки зору, найхарактерніші для кожної з десяти національних груп: американців, англійців, китайців, німців, євреїв, італійців та ін. Сукупність рис, що вибиралась піддослідними для характеристики того або іншого етносу і становила, з точки зору авторів методики, існуючий в американському суспільстві стереотипний образ певної національної групи.

Варіант методики, що запропонували В. Катц і Д. Брейлі [3], у своїй первинній формі вже майже не застосовується. Він трансформувався у створення «вільних портретів», тобто в самостійне довільне формулювання респондентами набору типових характеристик будь-якої етнічної групи. Кількість якостей, що повинен назвати піддослідний, залежно від мети експерименту, може бути або обмеженим (наприклад, трьома чи десятьма), або довільним і необмеженим. Існує також варіант методики, коли експериментатор в інструкції підкреслює можливість вживання у вільному описуванні не тільки рис характеру та ознак, характерних, з точки зору респондента, для певної етнічної групи особливостей поведінки, мови, зовнішнього вигляду, одягу, кухні тощо. Інформація, отримана за допомогою такої техніки, дає можливість скласти цілісний та різнобічний образ (стереотип) будь-якого етносу, що існує в будь-якого народу.

В етнопсихології доцільно використовувати природний експеримент, оскільки в природних умовах будь-який індивід поводить себе невимусовано і просто. Лабораторний експеримент штучний, що частіше призводить до хибних умовиводів. Природний експеримент сполучає в собі позитивні сторони методу спостереження та лабораторного експерименту. Таким чином зберігається природність умов спостереження та вводиться точність експерименту. У відповідності до завдання дослідження експериментатор спочатку підбирає умови, які забезпечують найяскравіший прояв певних психологічних особливостей етнічних груп.

Застосування експерименту стикається з проблемою принципового обмеження, яке пов'язане з неможливістю довільно застосовувати перемінні. Так, в етнопсихології

емпіричні залежності переважно мають статус кореляцій і частіше не дають змоги зробити висновок щодо причиново-наслідкового зв'язку якогось явища. Одна із труднощів проведення експерименту полягає в тому, що дослідник, зазвичай, включений у ситуацію спілкування з досліджуванним об'єктом та може несвідомо впливати на його поведінку.

Проводячи експеримент, необхідно пам'ятати про те, щоб він не був провокацією та не порушував норми законодавства, які регулюють питання національних меншин, прав і свобод громадян залежно від національності та расової належності.

Опитування в етнопсихології – один з найбільш поширених методів цієї науки, що передбачає отримання інформації по заздалегідь продуманій системі. Він використовується як основний метод дослідження і як додатковий в комплексі з іншими етнопсихологічними методиками, може містити елементи тестового дослідження, представлені у відкритому або прихованому вигляді [4]. Форма опитування буває різною. Усне опитування застосовується тоді, коли для дослідження важлива не тільки сама відповідь, але і реакція, якою вона супроводжувалася, тон, поза, інтонація, жести опитуваного. Письмове опитування проводиться, як правило, у формі анкетування та дозволяє охопити велику кількість респондентів, що дуже важливо для етнопсихологічних дослідження. Усне і письмове опитування можуть проводитися у вільній або стандартизованій формі. Залежно від способу спілкування дослідника з респондентом розрізняють також особисте опитування, яке реалізується в формі безпосереднього контакту, і заочне опитування, де безпосередній контакт не передбачений.

Застосовується (при дослідженні етнічної картини світу) також *метод бесіди*, оснований на вербальній комунікації та який має приватний характер. Бесіда передбачає виявлення певних зв'язків, які цікавлять дослідника, на основі емпіричних даних, отриманих під час двостороннього спілкування з об'єктом. Часто бесіда є допоміжним методом, так як при аналізі її процесу й результатів постає низка складних проблем, що пов'язані з відвертістю досліджуваного та його ставленням до дослідника, спричиненим симпатією або антипатією.

Бесіда дає позитивні результати в тому разі, якщо вона буде відповідати таким вимогам [2]:

- заплановані питання повинні всебічно охоплювати проблему дослідження;
- питання повинні бути заздалегідь продуманими, короткими, зрозумілими досліджуваному та не нашоухувати його на однозначні відповіді;
- між дослідником та досліджуванним повинні бути встановлені довірчі взаємини, при яких останній надасть відверті та правдиві відповіді на поставлені питання;
- результати бесіди точно записуються й потім аналізуються та узагальнюються.

Інтерв'ю в етнопсихологічних дослідженнях – метод, який використовується з метою попереднього знайомства з національно-психологічними особливостями людей. Вперше його застосував професор Амстердамського університету Ван Дейк для виявлення специфіки осмислення випробуваними пропонованих текстів. Він виходив з того, що в основі розуміння тексту, розповіді лежать ситуаційні моделі, сутністю яких є не абстрактні стереотипні знання, а вплив реальної ситуації з особистого досвіду слухача і мовця. З цих реальних ситуацій будуються схеми-моделі розумової діяльності, що складаються з обмеженого числа категорій, які перебувають в певній послідовності і

взаємозалежності. Коли хто-небудь слухає або намагається зрозуміти текст (розповідь), інтерпретуючи його для себе, він тим самим актуалізує свою схему, наповнюючи її конкретною інформацією. Модель, згідно Ван Дейку, є когнітивний аналог ситуації, вона не залишається незмінною протягом життя. З кожною новою ситуацією, через яку проходить людина, він витягує нову інформацію про світ, яка акумулюється в пам'яті в ідеальних образах-моделях. Типова модель лежить в основі будь-якого тексту, розповіді представників різних етнічних спільнот, яку і необхідно аналізувати. Апробація даного методу В. Ф. Петренко [4] показала, що аналіз текстів (оповідань), зібраних в ході інтерв'ю, дає виключно багату інформацію про своєрідність свідомості і специфіки мислення представників конкретних народів, особливо, якщо в процедуру проведення внести наступні зміни, що дозволяють повно використовувати всі можливості: а) інтерв'ю потрібно строго формалізувати, щоб розповіді респондентів були більш порівнянні; б) інтерв'ю повинно бути не про національно-психологічні особливості в цілому, а про ситуації, в яких вони можуть проявлятися.

Історичний метод в етнопсихології відіграє важливу роль тому, що розкриває діалектику реальних етнічних процесів, трактує суть їх наслідків (духовної та матеріальної культури). Все те, що створено етносами (народами) у вигляді реалій, доцільно пояснювати в конкретно-історичних взаємозв'язках з точки зору їх генези в минулому, тенденцій і сучасного розвитку не як незмінні дані, а як перспективи розвитку на майбутнє. За допомогою цього методу досліджуються етноси чи певні їх об'єкти як відносно стійкі, цілісні системи.

Історичний метод вирізняється універсальністю, динамізмом і гнучкістю. В етнопсихології використовують порівняльний аналіз та зіставлення, побудову аналітичних порівняльних моделей, класифікуючи і групуючи етнічні групи, етнічні процеси за певними критеріями та ознаками [2].

У сучасній психології широко застосовуються різні *тести*. Однак використовують тести стосовно представників етнічної групи з урахуванням таких вимог:

- тест має бути істинним показником досліджуваного явища або процесу;
- тест повинен надавати можливість вивчити те, що досліджують, а не близьке або схоже явище;
- при тестуванні необхідно звертати увагу не тільки на результат рішення, але й на безпосередній процес рішення, так як один і той же результат може бути досягнутий різними шляхами;
- неприпустимою є спроба за допомогою тестів встановити межу можливостей представників етнічних груп.

Наприклад, для психодіагностики етнічної ідентичності та психологічних чинників її розвитку доцільно використовувати наступні методики [5]: методику вимірювання етнічної ідентичності (Дж. Фінні); методику оцінки позитивності та невизначеності етнічної ідентичності (О. М. Татарко, Н. М. Лебедева); методику «Типи етнічної ідентичності» (Г. У. Солдатова, С. В. Рижова); методику «Етнічна афіліація» (Г. У. Солдатова, С. В. Рижова); шкальний опитувальник для дослідження етнічної ідентичності дітей і підлітків (О. Л. Романова); методику «Діагностичний тест (ДТС)» (Г. У. Солдатова-Кцюєва); опитувальник автоетнічного ставлення (О. М. Лозова); шкалу соціальної дистанції (шкала Е. Богардуса, модифікація Л. Г. Почебут); проєктивну методику «Крос-культурна та етнічна толерантність-інтолерантність» (KETI);

семантичний диференціал «Ступінь семантичної близькості» Т. С. Баранової у модифікації «Мій-чужий народ» та ін.

До числа додаткових методів етнопсихологічних досліджень зазвичай відносять: метод вивчення етнічних стереотипів, метод контент-аналізу, кількісні методи, моделювання, регіональну картотеку людських відносин, тренінг кросскультурних умінь.

Всі зазначені методи правомірні й взаємодоповнюючі, однак за умови правильної загальнометодологічної орієнтації. У цій галузі психології неприпустимий метафізичний підхід, при якому національні особливості психіки абсолютизуються, відриваються від реальної історії народу, трактуються як щось фатальне.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Пірен М. І. Етнопсихологія: підруч. Київ : Університет «Україна», 2011. 526 с.
2. Андрієті А. В. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ : НА СБУ, 2021. 188 с.
3. Ольховецький С. М., Ольховецький В. С. Етнопсихологія. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2019. 155 с.
4. Крюкова М. А. Етнопсихологія: навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2020. 106 с.
5. Османова А. М., Співак Л. М. Етнопсихологія: психодіагностичний практикум. Хрестоматія : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 128 с.

Зайка В.В.,

*здобувач вищої освіти першого курсу,
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування*

*Науковий керівник: Гуменюк О.Г.,
к.п.н., доцентка, доцентка кафедри філософії, соціально-
гуманітарних наук та фізичного виховання.*

*Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні має серйозні наслідки для країни та її населення. До основних наслідків слід віднести наступні: людські жертви, включаючи військових, цивільних мешканців та дітей; гуманітарна криза; економічні втрати (руйнування інфраструктури, включаючи дороги, мости, енергетичні мережі та інші об'єкти, що спричиняє значні економічні втрати, безробіття); внутрішні переміщення осіб, що спричиняє соціальний та гуманітарний конфлікт. У зазначених умовах, саме емоційна стійкість є одним з найважливіших показників діяльності людини в усіх сферах життя. Наявність окреслених особливостей обумовлює *актуальність теми* дослідження.

Відповідно до актуальності теми, нами визначена *мета дослідження*: охарактеризувати розвиток емоційної стійкості з огляду на скеровування негативних емоцій, та визначити чинники підвищення емоційної стійкості під час війни.

Науковці оперують різними визначеннями терміна «емоційна стійкість». Зокрема, на думку, Г. М. Лапшинської, емоційна стійкість – це властивість, що характеризує особистість у процесі напруженої діяльності психологічні процеси якої, гармонійно взаємодіючи, сприяють успішному досягненню поставленої мети [1, с. 5]. Але ми вважаємо, що емоційна стійкість – це перш за все здатність особи ефективно взаємодіяти з своїми емоціями, раціонально діяти під час стресових ситуацій, зберігати спокій та не допускати психологічного перенавантаження.

Негативні емоції – це відчуття, які сприймаються як неприємні чи важкі. Воно може включати такі емоції, як гнів, смуток, стрес, роздратування, страх тощо. Негативні емоції є нормальною частиною людського досвіду і можуть виникати внаслідок різних життєвих подій, стресових ситуацій або взаємодії з іншими особами [2].

Життя в умовах війни несе загрозу не лише для фізичного, але й для психічного здоров'я та емоційної стійкості людей. Вони постійно стикаються з неперервним стресом внаслідок обстрілів, втрати близьких людей у бойових діях та власного дому, депресії та безнадії, соціальної ізоляції, тривожності, психосоматичних проблем та емоційної втоми. Травматичні ситуації, про які ми згадали, можуть мати серйозні наслідки для психічного здоров'я, включаючи розвиток посттравматичного стресового розладу та інших психологічних проблем. Постійне перебування в такому середовищі може призводити до

нестійких емоційних станів, змушуючи людей зберігати душевну рівновагу та адаптовуватися до навколишнього середовища, що швидко змінюється.

Можемо визначити певні чинники, які можуть сприяти підвищенню емоційної стійкості під час війни. Один із них — це розуміння та усвідомлення своїх емоцій. Визнання та прийняття своїх негативних емоцій є потужним механізмом подолання стресу. Прийняття передбачає визнання почуття, яке людина відчуває включаючи страх, гнів, смуток або розчарування, а не спробу уникнути або придушити їх. Прийміть те, що вони будуть з вами деякий час, і спостерігайте за ними. Прийняття своїх емоцій означає, що ви не намагаєтесь боротися з ними чи відштовхувати їх. Натомість ми визнаємо їх існування, але також розуміємо, що вони тимчасові і не зашкодять нам у перспективі.

Крім того, розвиток соціальних зв'язків є надзвичайно важливим під час важких періодів. Взаємодія з родиною та друзями може бути відчутною підтримкою під час війни, забезпечуючи емоційну підтримку та почуття єдності.

Щодо навичок управління негативними емоціями, важливо враховувати потреби та здібності людини, щоб без шкоди виражати їх та правильно трансформувати, наприклад, через медитацію, фізичні вправи, розваги, творчість або психотерапію. Необхідно знайти те, що найкраще підходить, свій ефективний інструмент для заспокоєння нервової системи та вирішення емоційних проблем. Вивчивши ефективні методи боротьби зі стресом, ми оволодіваємо здатністю краще справлятися з негативними емоціями, коли вони виникають.

Отже, ми вважаємо, що потрібно навчитись приймати та керувати негативними емоціями. Від них непотрібно відгороджуватись чи намагатись придушити їх, адже усі ці спроби насправді не будуть мати жодних хороших наслідків, а тільки погіршать загальний емоційний стан. Вивчення навичок емоційної саморегуляції допоможе ефективніше справлятися зі стресом і викликами, покращити загальний психічний стан і сприяти формуванню емоційної стійкості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лапшинська, Г. М. Вікові особливості емоційної стійкості учнів / Г. М. Лапшинська. Київ: Вид-во НПУ ім. МП Драгоманова, 2014. 155 с.
2. Овчаренко О. Ю. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / О. Ю. Овчаренко. К. : Університет «Україна», 2023. 266 с. URL:https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/psihologija_stresy_2023_compressed.pdf (дата звернення: 25.02.2024).
3. Community Health at Johns Hopkins Bayview. Called to Care. Recognizing and Coping with Negative Emotions. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.hopkinsmedicine.org/about/community-health/johns-hopkinsbayview/services/called-to-care/recognize-cope-with-negative-emotions> (дата звернення: 25.02.2024).

Старенький Ю.В.,
здобувач вищої освіти першого курсу,
спеціальності 073 Менеджмент
Науковий керівник: **Гуменюк О.Г.**
к.п.н., доцентка, доцентка кафедри філософії,
соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

СТРАХ ЯК КОНФЛІКТНИЙ ЕМОЦІЙНИЙ СТАН

Стан війни в якому перебуває Україна протягом останніх десяти років, не може не позначатись на психічному самопочутті громадян. Втрати близьких і рідних, вимушена зміна місця проживання, не визначеність у завтрашньому дні – усі ці чинники негативно впливають на людину, викликаючи появу негативних емоційних переживань, найпоширенішими з яких є тривожність і страх. Подолання цих почуттів є критично важливим для збереження психічного здоров'я та добробуту особистості.

Розвинення спеціалізованих технік подолання страху, таких як психологічна підтримка, терапія та методи самозахисту, може бути вирішальним у забезпеченні психічного здоров'я під час воєнних подій. Програми психологічної підтримки можуть допомогти зменшити ризики розвитку психічних розладів та підтримати ментальне здоров'я. Важливість стратегій подолання страху полягає в їх запотребованості для збереження психічного здоров'я та зменшення негативних наслідків реакцій на страх у різних сферах життя. Дієві методи подолання страху можуть сприяти психологічній стійкості, зниженню рівня тривоги та покращенню загального самопочуття під час стресових ситуацій. Відповідно, *актуальність теми є беззаперечною.*

Враховуючи актуальність теми, нами визначена *мета дослідження*: здійснити психологічний аналіз страху як конфліктного емоційного переживання та запропонувати методи психотерапії для його подолання.

Почуття страху цікавило людей ще у добу античності, першими описали причини виникнення і прояви страху древньогрецькі та римські мислителі Діоген, Аристотель, Сенека, Епікур. У середньовіччі, страх вивчав Дарвін, але вже з біологічної точки зору, він розглядав страх як загальну характеристику не лише людей, а і тварин. В свою чергу Б. Спіноза пояснює феномен страху, як бажання, що ототожнюється з самою сутністю людини [1].

Загалом почуття страху властиве кожній людині, це почуття виражає невпевненість у пошуках надійності, яка зумовлена дійсною чи уявною загрозою. Ми вважаємо, що просто необхідно боротись зі своїми страхами, не враховуючи того дійсні вони чи уявні, несуть небезпеку чи ні. З метою боротьби з цим почуттям у світі вироблено та напрацьовано певні підходи та методи.

Напевно одним із перших виник релігійний підхід. Люди переборюють страх внаслідок якихось певних релігійних переконань, до прикладу, християни для подолання всіх своїх страхів використовують поняття “страх Божий”, воно виражає повагу і любов

до Бога, тобто людина яка так і боїться і любить Бога, не боїться більше нічого, адже знає, що вона має захисника, який завжди допоможе [2].

Екзистенціальна антропологія робить акцент на принциповій нездоланності відчуття страху. Хворобливою пристрастю для індивіда стає абсурдність існування. Людина боїться, бо ні власне життя, ні світ для неї неспідвладний, не зрозумілий. А. Камю вважає, що для вирішення цієї проблеми потрібно активно брати відповідальність за своє життя, і напругою свого існування надавати йому сенс.

Одним з прийомів, який сформувався культурою протягом тисячоліть є ритуали. Людина може відчувати себе захищеною, через те, що вона діє за певною схемою, будучи впевненою, що виконавши певний «обряд» в результаті все буде гаразд.

Представники езотеричних вчень вважають, що страху протистойть не хоробрість та сміливість, а внутрішній спокій. Вони впевнені, що саме такий спокій може врятувати від страху та тривоги [3].

Узагальнення теоретичних джерел дозволяє визначити наступні методи психотерапії для подолання внутрішніх страхів:

1) *Експозиційна терапія*. Даний метод передбачає постійне включення людини в ті умови які викликають у неї страх. Це допомагає звикнути до страшних ситуацій, тим самим, поступово зменшуючи відчуття страху.

2) *Методи релаксації*: дихальні вправи, прогресивна м'язова релаксація і медитація допомагають заспокоїти нервову систему і зменшити тривогу.

3) *Когнітивно-поведінкова терапія* допомагає зрозуміти та змінити негативні думки й переконання, які підживлюють страх.

4) *Терапія прийняття емоційних рішень*. Допомагає людям опрацювати травматичні спогади та почуття, пов'язані з їхніми страхами.

5) *Арттерапія*. Творчі види мистецтва, такі як живопис і скульптура, допомагають виразити почуття і віднайти внутрішню гармонію.

6) *Групова терапія*. Відвідування групових занять може допомогти людям налагодити зв'язок з іншими людьми, які поділяють їхні страхи, і навчитися ефективним стратегіям подолання.

7) *Самодопомога*. Читання книг про подолання страхів, ведення щоденника та використання позитивних тверджень можуть допомогти подолати страхи самотійно.

8) *Техніки усвідомленості*. Тренування з усвідомленості можуть допомогти зосередитися на моменті, прийняти його без осуду і зменшити тривожність.

9) *Біологічні заспокоїливі засоби*. Деякі люди обирають природні засоби, такі як лавандовий чай або медитаційна музика, щоб заспокоїти свої почуття.

10) *Тренінг ментальних стратегій*. Оволодіння здатністю контролювати емоції та підвищувати психологічну стійкість може допомогти краще справлятися зі страхом і тривогою.

Підсумовуючи вищезазначене можемо стверджувати, що прийоми подолання страху є важливими для кожної людини, оскільки страх може стати перешкодою на шляху до досягнення мети і розвитку особистості. Шляхи подолання страху включають у себе визначення причин страху, раціональне мислення, зосередження на позитивних аспектах, а також поступове зіставлення з об'єктом страху. Важливо розуміти, що страх природна реакція, але вміння подолати його допомагає досягти нових висот і розвинути себе як особистість. Подолання страху необхідне кожному з нас, в першу чергу для того, щоб

зберегти своє психічне здоров'я. А для ефективного подолання цього почуття, у світі існує безліч прийомів та методів, і кожен може вибрати той, який найбільше підходить саме для нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мовчан М. М. (2012). ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ СТРАХУ В СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2605/Movchan.pdf?sequence=1>
2. EnableMe. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/ak-podolati-strah-korisni-poradi-ta-psihologichni-praktiki-10738>
3. В.А. Живанова. ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАХУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/1024e2a2-47ee-4fc6-a463-515e0c40a020/content>

Хайдарі А.Р.,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування.
Науковий керівник – Шутяк І.А.,
доцентка кафедри філософії, соціально-
гуманітарних наук та фізичного виховання.
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БОЯЗНІ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ

У сучасних реаліях вміння ефективно виступати перед публікою є не просто важливою навичкою, а необхідністю, що визначає межі особистого зростання та впливає на професійну кар'єру але поряд з тим може призводити й до стресових ситуацій. Незважаючи на різноманіття сучасних технологій та високий рівень комунікації, боязнь виступати перед аудиторією залишається однією з найбільш поширених психологічних труднощів.

Боязнь публічного виступу – це досить поширена реакція, яка може виникати у разі виступу перед аудиторією. Супровідними симптомами цього стану є прискорене серцебиття, підвищена пітливість, тремор губ та кінцівок, а в деяких випадках навіть нудота, що разом утворює чітко виражену картину фізичних проявів тривожної реакції. Психологи докладно досліджують цей страх і визнають його як сильну психологічну фобію, приділивши їй особливий термін - «глософобія», що означає страх виступати перед публікою [1].

Сам страх є емоційним станом, що відображає захисну біологічну реакцію людини на реальну чи уявну загрозу для її здоров'я та благополуччя. В цьому стані ключову роль відіграє мигдалеподібне тіло – частина мозку, відповідальна за емоційні реакції. Під час публічного виступу мигдалина може активуватися та виробляти такі гормони як адреналін та кортизол, які готують організм до «боротьби». Фізіологічні зміни в такому стані можуть проявлятися через підвищення артеріального пульсу, потовиділення та інші реакції організму. Це природний захист, який мобілізує його на відповідь на можливу соціальну загрозу [2].

Публічні виступи можуть стати викликом для багатьох людей через психічні обмеження та боязнь. Важливо розуміти, що такий страх може мати різні причини і проявлятися у різних формах, що визначається індивідуальними особливостями та життєвим досвідом кожної особи. Боязнь перед публікою може виникнути внаслідок травматичного чи негативного досвіду в минулому, через соціокультурний тиск та високі очікування від оточення, або ж через соціальну тривожність і як наслідок надмірний страх перед виявленням уваги аудиторії. Розуміння причини виникнення страху перед аудиторією значною мірою може допомогти покращити ситуацію з якістю публічних виступів.

Під час публічного виступу, при пошуку ефективної стратегії адаптації виконавець може опиратися на підтримку як внутрішню, із пошуком власних психічних ресурсів, так

і на підтримку аудиторії. У своїй праці Красницька О.В. поряд з такими способами як позитивні мислення та психологічні установки виокремлює низку методів та технік, які допоможуть досягти впевненості та подолати хвилювання [3]:

- тренування промови, що включає в себе систематичні вправи для поліпшення техніки голосу та артикуляції. Такий метод не тільки розвиває вміння чітко та виразно висловлювати думки перед аудиторією, але й дозволяє стати більш впевненим у власних навичках;
- застосування дихальних вправ – глибоке та свідоме дихання допомагає знизити стрес, покращити контроль над голосом, а також зберігати спокій і зосередженість під час виступу;
- використання вправ на розвиток техніки мовлення є важливими, оскільки робота над інтонацією, темпом і гучністю голосу сприяє впевненій та ефективній комунікації промовця з публікою;
- спілкування зі слухачами – взаємодія з аудиторією перед виступом може зменшити напруженість і страх перед нею, а встановлення зв'язку зі слухачами допомагає створити позитивний емоційний фон.

На наш погляд, дієвою також буде метод позитивного мислення. Замість того, щоб дозволяти негативним думкам та емоціям пригнічувати вас перед виступом, акцентуйте свою увагу на позитивних моментах та перевагах, які може принести ваш виступ. Важливо визначити позитивні аспекти свого виступу та зосередитися на них, спробувати ідентифікувати, які можливості та переваги приховані у виступах.

На нашу думку, такі методики є дієвими і допоможуть виконавцям забезпечити успішний виступ перед аудиторією. Поєднання внутрішньої підтримки, отриманої через тренування промови та розвиток мовлення, з емоційною зв'язаністю з аудиторією створює сприятливу атмосферу для ефективного спілкування. Кожен зазначений метод спрямований на зменшення стресу, підвищення впевненості та покращення якості виступу.

Отже, у світлі сучасних вимог до комунікаційних навичок та соціальної активності, володіння мистецтвом публічних виступів стає важливим фактором не лише особистісного, але й професійного успіху. Тому у разі виникнення боязні під час виступів перед аудиторією варто намагатися протистояти такому емоційному стану. Усі методи боротьби з страхом виступу спрямовані на створення сприятливого середовища, забезпечуючи впевненість та якість комунікації з аудиторією. Такий комплексний підхід дозволяє виступаючим не лише подолати боязнь публічних виступів, але й розвивати навички, необхідні для досягнення успіху в різних сферах життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богомаз Т.В., Щотка О.П. Публічний виступ – як стресова ситуація. Вісник студентського наукового товариства. Вип. 19. 2018. С. 267-270
2. Вплив страху на людину. Центр когнітивно-поведінкової терапії. URL: <http://surl.li/rbkhi>
3. Красницька О.В. Техніки та методи подолання хвилювання в публічному виступі. The XV International Science Conference “Trends in the development of practice and science”, December 28-31, 2021. С. 245-248

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Михайлюк І. Р.

ІФНТУНГ, канд.пед.наук, доцент

РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ "ГРУПОВА ДИНАМІКА ТА КОМУНІКАЦІЇ" У ПІДГОТОВЦІ ІТ-ФАХІВЦІВ

Ефективна комунікація в ІТ-команді відіграє критичну роль у всіх аспектах розробки програмного забезпечення та управління проектами [1]. Враховуючи складність та обсяг сучасних ІТ-проектів, важливо, щоб члени команди могли чітко спілкуватися між собою, замовниками, керівництвом та іншими стейкхолдерами.

Виокремимо ті аспекти, які підкреслюють важливість ефективної комунікації у ІТ-команді [2].

1. Розуміння вимог. Ефективна комунікація дозволяє точно розуміти вимоги до продукту або проекту. Це допоможе уникнути непорозумінь та помилок у процесі розробки та забезпечить відповідність результуючого продукту очікуванням замовника.

2. Синхронізація роботи. У сучасному ІТ-проекті різні команди та ресурси працюють над різними аспектами, інтеграцією та тестуванням. Ефективна комунікація допомагає узгодити ці робочі процеси та забезпечити спільну і безперервну роботу всіх систем.

3. Розв'язання проблем. Виникнення проблем у ІТ-проектах неминуче. Ефективна комунікація дозволяє швидко виявляти ці проблеми та шукати колективні рішення. Це допомагає уникнути затримок у графіку та забезпечити успішне завершення проекту.

4. Управління змінами. В ІТ-проектах зміни вимог або стратегії можуть виникати в будь-який момент. Ефективна комунікація забезпечує, що всі члени команди швидко і точно розуміють зміни, їхні наслідки та способи вирішення.

5. Створення позитивної робочої атмосфери. Гарна комунікація сприяє створенню позитивної робочої атмосфери, де члени команди відчують себе комфортно та заохочені ділитися ідеями, виражати свої думки та взаємодіяти з іншими.

Усі ці аспекти підкреслюють, що ефективна комунікація не лише сприяє успішності ІТ-проектів, але й визначає їхній успіх та ефективність. Для їх забезпечення необхідне виконання дій та стратегій, спрямованих на покращення комунікативних навиків учасників ІТ-проекту. Серед них:

1. Взаємодія з колегами, клієнтами та іншими стейкхолдерами.
2. Розвиток навичок співпраці та спільної роботи над проектами.
3. Управління конфліктами:
4. Розпізнавання та вирішення конфліктів в ІТ-команді.
5. Формування конструктивного підходу до розв'язання суперечок.

Для цього в процесі вивчення дисципліни розглядаються такі практичні аспекти і застосовуються такі педагогічні інструменти як:

1. Симуляції та рольові ігри (зокрема, використання симуляцій для навчання ефективній комунікації та управлінню конфліктами).

2. Командні проекти (завдання для командних проектів для навчання співпраці та лідерства).

3. Завдання, що сприяють розвитку особистості для підтримки комунікативних навичок та розвитку лідерських якостей.

Таким чином, дисципліна «Групова динаміка та комунікації» відіграє важливу роль у формуванні майбутнього ІТ-фахівця, оскільки сприяє формуванню soft-skills, уміння працювати в команді, необхідних комунікаційних навиків, сприяє розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захарова О. В., Калашник О. В. Особливості підбору ІТ-фахівців: новітні підходи. *Економіка і організація управління*. 2019. № 33, – С. 64-73

2. Максименко Н. Л. Соціально-комунікативний потенціал ІТ-фахівця: індивідуально-психологічні і демографічні пре диктори. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2, – С. 68-74

Часник Дмитро Васильович,
провідний науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України,
м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ І ВЛАСТИВОСТІ ЗОЛОТИХ ПОКРИТТІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ МІКРОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Розвиток мікроелектроніки в напрямку збільшення функціональної складності, ступеня інтеграції та швидкодії інтегральних схем (ІС), габаритів кристалів і потужності, що розсіюється ними, за незмінно високого рівня вимог до надійності схем супроводжується зростанням труднощів збирання та герметизації, подолання яких вимагає створення різноманітних за конструкцією типів корпусів.

Одним із найважливіших і широко застосовуваних видів функціональних покриттів корпусів ІС і непланарного боку кремнієвих кристалів є покриття на основі золота. Золото має унікальні властивості, яких не мають інші метали. Воно вирізняється найвищою стійкістю до впливу агресивних середовищ, за електро- і теплопровідністю поступається лише сріблу і міді. Особливо важливо для мікроелектроніки те, що золото утворює низькотемпературні сполуки евтектичного типу з кремнієм, германієм та індієм, які мають провідність певного типу. Відсутність оксидних плівок і висока пластичність золота створюють умови для отримання мікроз'єднань термокомпресією за температури 300-320 °С з незначною деформацією дрютяних виводів, а також паяних з'єднань кристала з корпусом.

Основними параметрами золотого покриття, що впливають на якість складальних операцій (паяння кристала до корпусу і приєднання виводів), є твердість, чистота поверхні, електрична провідність, перехідний електричний опір, пористість, паяємість.

За товщини золотого покриття корпусів менше ніж 3 мкм необхідно забезпечити твердість покриттів не більше 800 МПа, при цьому вміст золота в них має бути не нижче 99,9%. Отримання золотого покриття високого ступеня чистоти (99,99%) дає змогу зменшити товщину золота до 2 мкм. Для цих цілей рекомендується проводити процес золочення в два етапи з різних за складом електролітів.

На надійність контактів мікроз'єднань великий вплив мають не тільки якість золотого покриття, а й гальванічні прошарки металів, нанесені на елементи корпусу ІС. Підшар металу виконує роль бар'єра, що перешкоджає дифузії металу основи, наприклад міді, в золоте покриття. Використання нікелю як підшару під золоте покриття істотно обмежує процес дифузії міді в золото.

Перехідний опір залежить від багатьох факторів: питомої електричної провідності, твердості, пластичності та корозійної стійкості покриттів, площі та шорсткості фактичної поверхні контакту, умов нанесення покриттів тощо.

Пористість зазвичай вважають чи не основною властивістю покриттів, вважаючи її відповідальною за корозійну стійкість осадів металів і сплавів. Пори в покритті можуть

розташовуватися перпендикулярно підкладці і під кутом до її поверхні, мати різну форму, розміри і характер розподілу. У покриттях золотом із добавкою 0,1% кобальту за об'ємної пористості 2-100 пор/см² і діаметрі пори 7,5 нм їхній об'єм становить до 0,5%.

Висока вартість золотого покриття, його дефіцитність і зниження надійності контактних з'єднань у процесі експлуатації зумовлюють необхідність розроблення нових, більш економічних покриттів. Низка додаткових проблем корпусування ІС впливає із завдань автоматизації їхнього складання і скорочення вартості корпусів, насамперед, за рахунок зменшення витрат насамперед, за рахунок зменшення витрат дорогіснних металів і кобальтовмісних сплавів.

Пошуки шляхів економії дорогіснних металів під час виготовлення ІС привели до розроблення та виготовлення корпусів із тонким золотим покриттям товщиною 0,1-0,25 мкм. Зниження товщини золотого покриття з 3-6 мкм до 0,1 мкм вимагає забезпечення хорошої якості одержуваних мікрозварних з'єднань. Використання корпусів із тонким золотим покриттям знижує їхню вартість порівняно зі звичайними зі звичайними і прирівнює за ціною до корпусів з покриттям сплавом Ni-B.

Зварюваність і паяність тонких золотих покриттів. З метою зниження витрат на виготовлення металокерамічних корпусів і витрат дорогіснного металу освоєно нові технології створення тонких покриттів золотом товщиною 0,1-0,2 мкм методом хімічного золочення для 14, 16 і 20-вивідних корпусів ІС.

Покриття, створені методом хімічного золочення, мають досить високу суцільність і хорошу адгезію до підкладок. Корпуси з тонкими покриттями в 3-5 разів дешевіші, вміст золота в них при цьому зменшено приблизно в 20 разів.

Одним із перспективних напрямків поліпшення якості функціональних покриттів є осадження їх на періодичному струмі. Застосування періодичних струмів дає змогу оперативно керувати технологією формування товщини покриття, знизити кількість домішок і пор, що включаються, підвищити щільність і зносостійкість покриттів.

Для оцінки технологісності процесу складання мікросхем на корпусах з тонким покриттям залежно від терміну зберігання корпусів проводяться складання мікросхем з однієї партії з розривом по запуску в 10-12 місяців.

Здійснення ультразвукового зварювання на автоматах ультразвукового зварювання алюмінієвим дротом діаметром 35 мкм по тонких покриттях вимагає коригування режимів зварювання порівняно з товстим покриттям.

Використання корпусів із тонким покриттям золотом (0,1-0,2 мкм) унеможливує проведення монтажу кристалів методом евтектичного паяння, тому необхідне приклеювання кристалів. Використання срібловмісних епоксидних клеїв типу DM-7110, DM-7130, DM-7180 [1] для монтажу кристалів у корпус дає змогу здійснювати надійний електричний контакт "кристал - дно корпусу", який не поступається евтектичному спаю як за електропровідністю, так і за теплопровідністю. Заміна евтектичної пайки дає змогу виключити термічний удар (450-500 °С) на кристал і на корпус. При цьому приблизно вдвічі знижується величина механічних напружень у системі "кристал - дно корпусу".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Провідний сріблястий клей для упаковки та склеювання мікросхем : URL: <https://www.epoxyadhesiveglue.com/uk/product/conductive-silver-glue-for-chip-packaging-and-bonding/> (дата звернення: 03.03.2024).

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

*Сніжко Юлія Анатоліївна,
викладач кафедри фізичної культури і спорту,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне*

ПОПУЛЯРНІ ВИДИ ФІТНЕСУ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність. З появою в світі нового напрямку – фітнесу, в області оздоровчих технологій почали відбуватися значні перетворення. З кожним роком зростає кількість спортивних, лікувальних, оздоровчих фітнес-програм.

Фітнес - це розвиток всіх фізичних якостей, необхідних для повсякденного життя. Фітнес настільки багатогранний, що будь-яка людина, незалежно від віку, статі, способу життя і стартового стану здоров'я, може пристосувати систему до своїх потреб, і вона гарантовано призведе до поставленої мети [1].

Специфіка фітнесу полягає в підборі різних видів спортивних вправ і інших заходів (рекомендації по харчуванню, правила організації праці, відпочинку та тренувальних занять) щодо покращення здоров'я, зміцнення систем організму і корекції фігури [1, 3].

Мета роботи: теоретично обґрунтувати різновиди фітнес-програм для студентської молоді.

Завдання роботи:

1. Аналіз науково-методичних літературних джерел, в яких висвітлюється питання впливу фітнесу та його різновидів на здоров'я людини і її фізичний стан.
2. Визначити популярні види фітнесу серед студентської молоді.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; педагогічне спостереження, опитування.

Аналіз результатів дослідження. Фітнес – одна з найпопулярніших у всьому світі систем оздоровлення, яка дозволяє задовольнити сучасні потреби різних вікових груп населення, що бажають зробити свою фігуру красивою, а здоров'я міцним. Її головні відмінні риси – індивідуальний підхід для тих, що займається і персональний підбір дієти. Основою фізичного тренування у фітнесі є аеробні вправи [3].

Слово “фітнес” походить від англійського Fitness, тобто–бадьорість, здоров'я, стрункість, відмінна спортивна форма. Бажання бути у формі особливо актуальне воно зараз, коли хвороби та шкідливі звички стали справжньою проблемою. Фітнес – найдосконаліша на сьогодні система тренувань, що увібрала у себе найефективніші прийоми «виховання тіла».

Однак фітнес - це не тільки фізичні вправи, але й певний спосіб життя, який насамперед гармонізує фізичні навантаження та харчування, відчуття радості за свої досягнення.

На сьогоднішній день для жінок є розроблені багато оздоровчих фітнес-програм, за допомогою яких вони підбирають собі оптимальний варіант виду фітнесу. За станом

здоров'я, бажанням, потребою, навіть з економічної точки зору можуть обирати фітнес клуб, тренера, рід заняття [4].

Безліч досліджень показало позитивний вплив фітнесу в його різноманітних формах на стан здоров'я, рівень фізичної підготовленості, функціонального стану організму, розумову і фізичну працездатність людини [2].

Сучасна фітнес-індустрія пропонує велике їх розмаїття:

- аеробіка та її різновиди;
- аквафітнес;
- степ-фітнес;
- дубль-степ;
- йога-фітнес;
- стрип-пластика;
- танцювальний фітнес (зумба, латина);
- стретчинг;
- пілатес;
- фітбол.

Завдання фітнесу – це насамперед зміцнення здоров'я, підвищення життєвого тону, зростання загальної та спеціальної працездатності, виховання фізичних якостей, формування та корекція вад статури, психопрофілактика, психокорекція, психорегуляція, набуття життєвої енергії, бадьорості, життєрадісного настрою, протидії та опору до стресів [3].

З метою визначення популярності окремих видів фітнесу серед студентської молоді нами було проведене опитування 30 студентів факультету здоров'я, фізичної культури і спорту, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука.

За даними опитування ми дізналися, які види фітнесу набули популярності серед студентської молоді:

1. Аеробіка, степ-аеробіка - 30%;
2. Zumba, strong by zumba - 25%;
3. Види ментального фітнесу (стрейчинг, пілатес, йога) - 20%;
4. Фітбол – 17%;
5. Боді- флекс - 8%.

Отже, більше половини опитаних студентів (55%) надають перевагу аеробіці, степ-аеробіці та Zumba, що ми враховуватимемо у наших подальших дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буйнова М.М. Фітнес: ми вибираємо успіх! СПб: ІК «Невський проспект», 2002. 192с.
2. Горян Р. Аеробіка. Фітнес. Шейпінг. М.: Віче, 2001. 320с.
3. Піттрофф У., Німанн К., Регелін П. Wellness . Чудо-рецепт здорового життя. Харків: Книжковий клуб, 2006. 143с.
4. Хоулі Т., Френкс Дон. Оздоровчий фітнес [з англійської].К.: Олімпійська література, 2000. 318 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Баштанікова Андріана Андріївна,
студентка IV курсу спеціальності «Початкова освіта»*

bashtanikova.a@brodydk.ukr.education

Науковий керівник: викладач-методист

Свиріпа Людмила Кирилівна.

svyripa@brodydk.ukr.education

*Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У цій статті висвітлені основні проблеми, з якими стикаються молодші школярі під час вивчення української мови. Проблеми пов'язані з правописом, недостатньою зацікавленістю у читанні, відчуттям труднощів у власному висловлюванні. Нижче подані рекомендації щодо використання сучасних методів навчання для покращення рівня володіння здобувачами освіти українською мовою та бажанням пізнати її ще краще.

Ключові слова: правопис, читання, висловлювання.

На уроках української мови так само, як і під час вивчення інших навчальних предметів, постає ряд проблем, які потрібно вирішити задля ефективності навчального процесу. У процесі навчання молодших школярів часто можна помітити відсутність бажання читати, писати, або висловлювати власну думку не лише через невміння це робити, а частіше через відсутність мотивації. Тому важливим є не лише навчати учнів, але й виховувати у них любов до української мови, бажання краще її пізнати, удосконалювати власні навички зв'язного висловлювання, читання та письма. Для цього пропонуємо розглянути сучасні методи вирішення поставлених проблем.

Як нам вже відомо, сучасні уроки базуються на інтерактивному навчанні, де діти спілкуються між собою та із вчителем, обговорюють поставлені завдання, висловлюють власну думку. Таким чином, навчання відбувається ефективніше та цікавіше, і, що не менш важливо, під контролем вчителя.

Задля розвитку стійкої уваги молодших школярів необхідно використовувати більше інтеграцій з іншими навчальними предметами. Кожен учень є особистістю, якій деякі уроки подобаються більше, ніж інші, але вчити все одно потрібно всі, особливо українську мову, без якої ніяк не обійтись у житті. Інтегруючи навчальні дисципліни, діти самі мимохідь під час свого улюбленого уроку вивчають також мовну дисципліну, або на занятті з мови вивчають і інші предмети, поєднуючи завдання. Це є гарним способом всебічного розвитку особистості на будь-якому уроці, зокрема українській мові.

Також доцільною є групова робота, оскільки, працюючи в групах, у кожного є своя роль і обов'язок для досягнення мети, тому школярі повинні активно працювати, вивчаючи українську мову, та комунікувати, розвиваючи навички власного висловлювання та відстоювання власної думки чи презентації готового спільного проєкту перед класом.

Проблема адаптації матеріалів у молодших школярів на уроках української мови може виникати через різний рівень їхньої мовної компетенції, різноманітність індивідуальних особливостей та інші фактори. Для розв'язання цієї проблеми можна застосовувати інтерактивні методи навчання, використовувати ігрові техніки, адаптувати текстові матеріали до рівня розуміння учнів, враховувати вікові особливості, інтереси та потреби. Важливим є також використання різноманітних засобів візуалізації та допоміжних матеріалів, які сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Проблема індивідуального підходу в молодших школярів на уроках української мови може виникати через різницю в рівнях знань, інтересів та індивідуальних особливостей кожного учня. Для вирішення цієї проблеми вчителі можуть використовувати диференційований підхід, який передбачає адаптацію навчального матеріалу, завдань і методів навчання до потреб кожного учня. Це може включати індивідуальні консультації, роботу в малих групах з подібними потребами, а також використання різноманітних навчальних матеріалів, які відповідають різним стилям навчання. Такий підхід дозволяє кожному учневі отримувати оптимальний рівень підтримки та стимулює їхній навчальний прогрес.

Деякі проблеми сучасних технологій у молодших школярів на уроках української мови включають: а) відволікання від основного завдання; б) недостатність контролю; в) надмірна залежність від сучасних гаджетів; г) необмежений доступ до будь-якого контенту; д) також не всі учні мають однаковий доступ до сучасних технологій вдома, що може створювати різницю між учнями. Для вирішення цих проблем важливо забезпечити баланс між використанням технологій та традиційними методами навчання, а також навчати учнів використовувати технології відповідально та продуктивно.

Проблема стимулювання творчості у молодших школярів на уроках української мови може виникати з ряду причин: у багатьох випадках уроки української мови можуть бути орієнтовані на традиційні методи вивчення правил та виконання завдань, що залишає мало місця для творчого виразу учнів; також вчителі можуть не мати достатньо ресурсів для використання креативних методів навчання; а ще часто навчальні програми та оцінювання фокусуються на правильному виконанні завдань, а не на творчому підході до вирішення проблем та вираженні особистих думок, через що в учнів виникає страх перед помилками. Для розв'язання цієї проблеми можна створювати ситуації, які підтримують творчий вираз та дозволяють учням висловлювати свої думки та ідеї, використовувати інтерактивні методи навчання, залучати учнів до діалогу, дискусій та групової роботи, застосовувати завдання відкритого типу, спонукати до індивідуальних пошукових завдань.

Проблеми постійного моніторингу на заняттях української мови у молодших школярів можуть бути пов'язані з обмеженим часом на уроці, це може ускладнювати можливість проведення ефективного моніторингу всіх учнів, особливо у великих класах; брак індивідуального підходу; відсутність зворотного зв'язку з батьками та учнями може сповільнювати коригування підходів та покращення навчального процесу.

Для подолання цих проблем важливо використовувати різноманітні методи моніторингу, включаючи портфоліо учня, спостереження за роботою учнів, оцінювання усного виразу та письмових робіт, а також залучати батьків до процесу навчання та оцінювання. регулярно Потрібно регулярно аналізувати результати моніторингу та вносити корективи стосовно методів навчання на основі цієї інформації.

Отже, такі методи стимулюватимуть у здобувачів освіти стійке бажання і мотивацію до вивчення навчального предмету української мови, школярі зрозуміють, наскільки це важливо не лише зараз, але й в майбутньому. Тому так необхідно створити стимулююче середовище, де творчість вітається та підтримується, сприяє розвитку здібностей у молодших школярів на уроках рідної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нагрибельна І. А. Самостійна робота в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови : монографія. Херсон, 2016. 310 с.
2. Нове не лише для учнів: усі шкільні новації 2023. URL: <https://osvitoria.media/experience/nove-ne-lyshe-dlya-uchniv-usi-shkilni-novatsiyi-2023/> (дата звернення 08.02.2024).
3. Оксана Костів, Олеся Сколоздра-Шепітко. Методика викладання української мови : Навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету. Львів, 2018. 202 с. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/Metodyka-vykladannia-ukrainskoi-movy.-Posibnyk.pdf> (дата звернення 13.02.2024).
4. Рускуліс Л. В. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін : монографія. Миколаїв: ФОП Швець В. М., 2018. 420 с.
5. Українська мова в освітньому процесі. Результати дослідження протягом 2022/23 навчального року. URL: <https://osvita.ua/school/90515/> (дата звернення 10.02.2024).

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Морохіна Карина Денисівна,
курсант ННППФПНП.

*Науковий керівник: професор кафедри кримінального процесу,
та стратегічних розслідувань, кандидат юридичних наук,
доцент Федченко Володимир Михайлович*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РЕЧОВІ ДОКАЗИ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО В ДОКАЗУВАННІ

Збирання доказів та процес їх доказування в кримінальному провадженні являються невід'ємною частиною розслідування кримінальних правопорушень. Завдяки доказам встановлюється наявність або відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до статті 84 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи та висновки експертів. [1] Розглянемо одне з джерел, а саме – речові докази, більш детально.

Як зазначено у частині 1 статті 98 КПК, речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюється під час кримінального провадження, в тому числі предмети, які були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.[1]

Сутність речових доказів полягає в тому, що вони безпосередньо матеріально відображають на собі певні ознаки скоєного правопорушення та містять відомості про певні об'єктивні обставини їх виникнення, місце та час знаходження, стосунку до протиправного діяння. Також, всі речові докази, незалежно від їх виду, форми, матеріалу являються первинними та незамінними. Існують похідні речові докази, які також є незамінними. Це стосується тих доказів, котрі через неможливість їх вилучення в натурі або транспортування до необхідного місця дослідження. Задля цього слід виготовлювати, наприклад, зліпок сліду від взуття на вогкій землі, копіювання папілярних візерунків, котрі залишилися на певному предметі, котрий неможливо транспортувати. Дані речові докази також підлягають вилученню, опечатуванню та зберіганню, як і первинні. [2, с.11]

Також, не слід забувати і про документи, які також можуть бути речовими доказами, але за умови, що вони містять всі необхідні ознаки, котрі містяться у визначенні у частині 1 статті 98 КПК.

Майже всі речові докази, котрі мають значення для кримінального провадження збираються під час проведення початкових слідчих (розшукових) дій: огляду місця події безпосередньо після вчинення правопорушення, обшуку житла або іншого володіння особи, освідування та інші.

Але, хотілося б зазначити, що не завжди, знайдені під час, наприклад, огляду місця події предмети будуть одразу вважатися речовим доказом. Задля визнання виявлено предмета речовим доказом, слід, по-перше, встановити належність даного доказу, а саме він повинен прямо чи непрямо вказувати на існування або відсутність обставин, що підлягають доказуванню або обставин, котрі мають значення для кримінального провадження.[1] Також, після встановлення належності даного доказу, він повинен бути допустимим, тобто отриманий у порядку, котрий визначений у КПК. Якщо врахувати вище вказані аспекти при визнанні предмета як речовим доказом, то завдяки ньому можна буде встановити всі сліди, котрі зберіглися на даному предметі, та використати їх у кримінальному провадженні.

Також, в доказуванні, котре пов'язане з речовими доказами, виникають певні складнощі, котрі можуть негативно сказатися на процес розслідування правопорушень. Такі проблеми можуть виникати через недостатню збереженість доказів, можливості їх фальсифікації, втрату та певні труднощі у визначенні походження конкретних речовин чи предметів. Невідповідність технічних методів аналізу чи експертизи також може ускладнювати доказову базу. Як вирішення даного питання, можна вдосконалювати методи збори, зберігання та аналізу речових доказів для підвищення їх надійності в судовому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 08.10.2023)
2. Гончаренко В.Г. Нуково-практичний посібник. Доказування в кримінальному провадженні. Київ. 2014 р URL:https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/452177/mod_resource/content/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96_%D0%93%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%93.%2C2014.pdf (дата звернення 08.10.2023)

Трохимчук Д.М.,
студентка магістратури
Хмельницького університету і права імені Леоніда Юзькова

ПРАВО УКРАЇНИ НА ВІДСТУП ВІД МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС НЕБЕЗПЕКИ, ЯКА ЗАГРОЖУЄ ЖИТТЮ НАЦІЇ

Під час війни або іншого надзвичайного стану, що загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона (держава-учасниця) може вживати заходів для відступу від своїх зобов'язань за цією Конвенцією в тій мірі, в якій це суворо вимагає надзвичайної ситуації, за умови, що такі заходи не суперечить іншим зобов'язанням з міжнародного права. Вищезгадане становище не може бути використане як підстава для відступу від статті 2 (право на життя), за винятком випадків смерті внаслідок законних воєнних дій, або від статті 3 (заборона тортур та нелюдського або принижуючого гідність поводження та покарання), статті 4, пункт 1 (заборона рабства та підневільного стану) та стаття 7 (неприпустиме покарання без закону). Держава рабства, правило "немає покарання без закону". Аналогічним чином не може бути відступів від статті 1 Протоколу № 6 (скасування смертної кари у мирний час) до Конвенції, статті 1 Протоколу № 13 (скасування смертної кари за всіх обставин) до Конвенції та статті 4 (право не піддаватися суду та покаранню двічі) Протоколу №7 до Конвенції. Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка реалізує це право виходу, повинна повністю інформувати Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи та причини їх прийняття. Він також повідомляє Генерального секретаря Ради Європи, коли такі заходи перестануть застосовуватися і положення Конвенції знову будуть повністю реалізовані.

5 червня 2015 року Україна поінформувала Генерального секретаря Ради Європи, що через надзвичайну ситуацію в країні українська влада вирішила використати статтю 15 Європейської конвенції з прав людини для відступу від деяких прав, закріплених у ній. З того часу Україна ще п'ять разів повідомляла про вихід зі своїх зобов'язань.

Станом на 3 листопада 2015 року Україна заявила про реалізацію права на вихід зі своїх зобов'язань щодо Міжнародного пакту про цивільні та політичні права та Конвенцію про захист прав людини та основних свобод на території окремих районів Донецької та Луганської областей. Луганські області України, які під контролем уряду України. У Постійному представництві України при Раді Європи зазначили, що російська федерація здійснила акт агресії проти України та фактично окупувала та здійснює ефективний контроль над окремими територіями Донецької та Луганської областей. Тому російська федерація як країна-агресор несе повну відповідальність відповідно до міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини за дотримання та захист прав людини на цих територіях.

29 червня 2016 року Україна повідомила, що всупереч Мінським угодам незаконні збройні формування та збройні сили російської федерації розмістили вогневі позиції у житлових районах окупованих населених пунктів та продовжили обстріли позицій ЗСУ з використанням важкого озброєння. заборонено Мінськими угодами. У червні 2016 року

ситуація з безпекою на Донбасі почала стрімко погіршуватися, оскільки РФ широко застосовувала важке озброєння, переважно міномети та великокаліберну артилерію. Україна вважає, що обставини, які привели до висновку, все ще існують, і визнала за необхідне продовжувати це робити до подальшого повідомлення, розглянувши список територій, що знаходяться під контролем/частковим контролем Уряду України станом на червень 2016 року.

Станом на 31 січня 2017 року Україна заявила про продовження відступу та нові території. У липні-грудні 2016 року російські терористичні сили використали тактику розширення підконтрольної території шляхом окупації так званої сірої зони на захід від лінії зіткнення. Станом на середину листопада 2016 року незаконні збройні формування практично повністю взяли під контроль раніше демілітаризовану нейтральну зону у селі Петрівське Волноваського району.

Станом на 29 листопада 2019 року з'явилося нове повідомлення: Президент України, як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, своїм Указом від 30 квітня 2018 року № 116 виконав Постанову Міністерства національної безпеки та оборони. Рада України. Відповідно до статті 18 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та Указом Президента України № 166 від 30 квітня 2018 року ухвалено рішення про припинення антитерористичної операції у зв'язку з початком ООС. У зв'язку з цим, відповідно до статті 5 Закону України "Про військово-цивільні управління", військово-цивільні управління на території ООС за погодженням з командувачем Збройних сил мають право: встановлювати обмеження про перебування на вулицях та інших громадських місцях без документів у визначене час доби; тимчасово обмежити або заборонити рух транспортних засобів та пішоходів вулицями, дорогами та ділянками території; організовувати перевірку документів, що засвідчують особу, та за необхідності огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень та будинків громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України. У зонах безпеки, що прилягають до районів бойових дій, діє особливий порядок, який наділяє органи безпеки та оборони та інші державні органи України спеціальними повноваженнями, необхідними для проведення цієї операції. З метою забезпечення життєво важливих інтересів суспільства та держави у період відображення збройної агресії у зонах безпеки, що прилягають до районів бойових дій, військовослужбовці, співробітники правоохоронних органів та особи, які беруть участь у здійсненні заходів безпеки, відповідно до Конституції та Законодавства України мають право: 1) застосовувати у разі крайньої необхідності зброю та спеціальні засоби. особам, які вчинили або вчиняють правопорушення або інші дії, що перешкоджають виконанню законних вимог осіб, які беруть участь у здійсненні природоохоронної діяльності, або дії, пов'язані зі спробою самовільного проникнення в зону зазначеної діяльності; 2) затримувати та доставляти Національній поліції України осіб, зазначених у пункті 1 цієї частини; 3) перевіряти документи, що засвідчують особу громадян та посадових осіб, а у разі їх відсутності затримувати їх для встановлення особи; 4) здійснюють особистий огляд громадян, огляд їх майна, транспортних засобів та речей, що перевозяться ними; 5) тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів та пішоходів на вулицях та дорогах, перешкоджати в'їзду транспортних засобів та громадян на окремі ділянки території та об'єкти, виселяти громадян з окремих ділянок території та об'єктів,

евакуювати транспортні засоби; 6) входити (отримувати доступ) до житлових та інших приміщень, земельних ділянок, що належать громадянам, на об'єкти та приміщення підприємств, установ та організацій, перевіряти транспортні засоби для проведення екологічних перевірок; 7) використовувати у службових цілях засоби зв'язку та транспортні засоби, у тому числі спеціальні, що належать громадянам (за їх згодою), підприємствам, установам та організаціям, за винятком транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав та міжнародних організацій.

Реалізація цих заходів може призвести до відступу України від зобов'язань за статтями 9, 12, 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, статтями 5, 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, статтею 2. Конвенції. Протокол № 4 щодо нього і вимагає продовження такої поступки.

Також у зв'язку з неможливістю здійснення судочинства окремими судами у сфері кримінального судочинства (встановленого Законом) змінюється територіальна підсудність справ у сфері кримінального судочинства, а також цивільних справ, справ про адміністративні правопорушення, адміністративні справи. Економічні та кримінальні справи розглядаються місцевими та апеляційними судами за ухвалою Голови Верховного суду. Питання, що належать до компетенції слідчого судді у кримінальному судочинстві на стадії досудового розслідування, здійснюються у сфері, де проводяться ООС, у разі неможливості здійснення правосуддя розглядаються слідчими суддями місцевих судів загальної юрисдикції за визначенням Голови Верховного суду. Відсутність порушення права на справедливий судовий розгляд за такими категоріями при зміні територіальної підсудності встановлена у рішеннях ЄСПЛ «Хлібик проти України», «Цезар проти України». Після згаданих рішень Україна повідомила, що немає необхідності продовжувати відступати від зобов'язань за статтею 14 Пакту та статтею 6 ЄКПЛ.

Крім того, з моменту введення ООС перестали застосовуватися превентивні затримання протягом 72 годин; особливий режим досудового розслідування з тимчасовою передачею повноважень відповідним прокурорам. Уточнено території, на які поширюється відступ, діє особливий порядок забезпечення прав та свобод громадянського населення національними актами та які визнаються тимчасово окупованими територіями України в Донецькій та Луганській областях, а також де діє особливий порядок для забезпечення прав та свобод цивільного населення.

Станом на 16 квітня 2021 року Україна повідомила про продовження останніх відступів, територій, на які поширюється відступ Зони охорони навколишнього середовища.

Крім того, щоразу держава повідомляла про кількість вбитих/поранених військових/цивільних осіб, порушення домовленостей, режиму вогню, знищення об'єктів противником, примусове паспортування, дискредитуючі повідомлення в ЗМІ тощо.

Повертаючись із окремих повідомлень України до поняття моменту про право відмови від зобов'язань – це можливо не лише під час війни, а й під час інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю нації. У справі Лоулесс проти Ірландії у рішенні від 01.07.1961 ЄСПЛ зазначив, що у загальному контексті статті 15 Конвенції природним і звичайним значенням слів «інший надзвичайний стан, що загрожує життю нації» є досить зрозумілим: «виключна ситуація кризи чи надзвичайної ситуації, що зачіпає все населення і становить загрозу організованого життя спільноти, що становить державу». Відхилення від зобов'язань можливе навіть тоді, коли існує реальна загроза

небезпеці для життя нації. Однак, якщо заходи вживаються за межами території, до якої застосовується відступ, відступ не застосовується, і відповідний уряд не зможе використати його для виправдання заходів.

У Вірменії після оголошення попередніх результатів президентських виборів чинний президент видав указ про оголошення надзвичайного стану в Єревані та запровадження, зокрема, обмежень для ЗМІ. Влада повідомила про відступ від низки прав, передбачених Конвенцією. Співробітники національної безпеки не дозволили друкувати одну із щоденних опозиційних газет. ЄСПЛ ухвалив, що відступ не відповідає вимогам статті 15, а пізніше встановив порушення статті 10 (свобода вираження думок) ЄКПЛ.

Держава може вживати заходів для відступу від своїх зобов'язань за Конвенцією лише в тій мірі, якою цього вимагає ситуація. При визначенні того, чи перевищила держава такі межі, Суд приділяє належну увагу таким чинникам, як характер прав, що зачіпаються відступом, обставини, що призвели до надзвичайної ситуації, та її тривалість. Це передбачає розгляд Судом таких питань: чи загальне право буде достатнім для боротьби з загрозою, що виходить від суспільної небезпеки; чи є ці заходи дієвою відповіддю на надзвичайну ситуацію; чи вживалися заходи для тієї мети, на яку вони були дозволені; чи обмежений відступ від зобов'язань за обсягом та причинами, зазначеними в його обґрунтуванні; чи постійно переглядається необхідність відступу від зобов'язань; будь-яке пом'якшення введених заходів; чи було передбачено гарантії проти зловживань; важливість розглянутого права та широка мета судового розгляду втручання у це право; чи практично можливий судовий контроль за заходами; пропорційність заходів і чи спричинили вони за собою якусь не виправдану дискримінацію; з погляду будь-яких національних судів, які розглядали це питання: якщо вищий національний суд Договірної держави дійшов висновку, що ці заходи не були суворо необхідними, Суд може мати право дійти протилежного висновку лише в тому випадку, якщо він упевниться, що національний суд неправильно витлумачив або неправильно застосував статтю 15 або практику Суду відповідно до цієї статті або дійшов до явно необґрунтованого висновку.

Відступи не можуть бути несумісними з іншими зобов'язаннями у міжнародному праві. У справі Хасан проти Великобританії суд повинен був вирішити, чи можна за відсутності відступу від зобов'язань у контексті міжнародного конфлікту витлумачити положення Конвенції іншим чином відповідно до принципів міжнародного (гуманітарного) права. ЄСПЛ зазначив, що хоча інтернування не є поважною підставою для позбавлення волі за текстом статті 5 ЄКПЛ, Договірна сторона не повинна відступати від своїх зобов'язань щодо забезпечення можливості інтернування військовополонених та цивільних осіб, які становлять загрозу безпеки в контексті конфлікту, оскільки ця стаття може тлумачитися та застосовуватися відповідно до принципів міжнародного гуманітарного права, а саме Третьої та Четвертої Женевськими конвенціями.

Підсумовуючи: основна мета повідомлення Генерального секретаря у тому, що відступ має бути публічним.

Шаблистий Володимир Вікторович,
*директор ННІ права та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор,
Рукіна Діана Олексіївна,
студентка III курсу
ННІ права та інноваційної освіти.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

Постійні зміни викликані суспільним прогресом диктують нам нові реалії правової дійсності, де особлива увага приділяється Закону про кримінальну відповідальність. В контексті чого слід загадати ч. 1 ст. 1 КК України, а саме : «Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням» [1]. З метою реалізації чого практика його застосування потребує удосконалення викликаючи зміни та нововведення. Так, Законом України № 2617-VIII від 22 листопада 2018 року передбачено спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, де особливе місце приділяється інституту дізнання [2]. Однак не дивлячись на те, що така спрощена форма досудового розслідування була покликана розв'язати проблему перенавантаження слідчих об'ємною кількістю заяв та повідомлень щодо незначних кримінальних правопорушень на практиці доцільність її реалізація ставиться під сумнів у зв'язку із рядом проблем, одну з яких пропонується розглянути, а саме - проблемні питання обчислення строків досудового розслідування.

Відтак актуальність обраної теми обумовлена значною кількістю загальнотеоретичних наукових доробків де слід виокремити імена таких науковців: Богачової Л., Дрозда В., Панкратова В., Саакяна М., Тертишник В., Федотової Г., Хавронюка М. та інші. З приводу дослідження різних аспектів інституту дізнання то вони перебувають в полі зору багатьох вітчизняних науковців та практиків, серед яких слід виокремити: Берназа П., Клатура М., Стахівського С., Татарова О., Яковенка М. (історико-правовий розвиток); Світайлова П., Хавронюва М., Божики В. (особливості регулювання інституту дізнання у законодавстві зарубіжних країн); Бойка О., Вакулика О., Волобуєва А., Замкової Я., Литвинової В., Орлової Т., Романова М., Тарана А., Черненко А., Шияна А. (практичний аспект).

Так, обчислення строків досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про

звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Згідно з ч.2 ст. 219 КПК України загальний строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру не може перевищувати: дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину; вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину [3]. Проте чинним кримінальним процесуальним законодавством не виокремлений строк розслідування у кримінальних проступках, тобто строк розслідування зареєстрованих кримінальних проваджень за фактом скоєних кримінальних проступків. Отже їх розслідування можливе без будь-яких обмежень строків, адже за ч. 2 ст. 298 КПК для проведення досудового розслідування кримінальних проступків передбачаються загальні правила у яких немає конкретики щодо обраного питання [3]. Тому вбачається що у порівнянні з нетяжкими злочинами кримінальні проступки є менш суспільно небезпечними діяннями, а це означає, що строк їх розслідування не повинен бути більшим, ніж для нетяжких злочинів.

Не менш важливою проблемою правозастосовної практики на наш погляд є проблематика яка прослідковується у зв'язку із введенням воєнного стану за ч. 8 статті 615 КПК України дія якої не поширюється на кримінальні справи, розслідування яких розпочато після введення на території нашої держави воєнного стану, оскільки за загальним правилом, що передбачене п.2 ч.2 ст.219 КПК досудове розслідування у таких провадженнях становлять 18 місяців щодо тяжких або особливо тяжких злочинів та 12 місяців у кримінальних провадженнях щодо нетяжких злочинів. При цьому ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» строк досудового розслідування у кримінальних провадженнях, в яких жодній особі не повідомлено про підозру, може бути продовжений у порядку, визначеному ст.ст.219, 294 КПК України [4].

Не менш важливою є процедура проведення обшуку та огляду житла. Якщо ми говоримо про мирний час, то такі процесуальні дії обов'язково повинні відбуватись виключно у присутності понятих, що фіксуються дізнавачем у протоколі. В умовах воєнного стану поняті не можуть бути присутніми через безпекову ситуацію, у зв'язку із можливими обстрілами, замінуванням будівель, диверсіями тощо. Водночас запровадження комендантської години забороняє виходити на вулицю без спеціальних дозволів або перепусток. Однак зміни до загального порядку не вплинули на контроль за такою діяльністю дізнавачів. Це пов'язано з тим, що кожен огляд чи обшук житла фіксується на відео, які залучаються уповноваженою особою до матеріалів справи, що є обов'язковим. Відзначимо, що чинним КПК України не передбачено порядок дій у разі неможливості фіксування доказової бази з технічних причин. Тому на наш погляд слід внести зміни до ст. 615 КПК в частині можливості фіксації будь-якими засобами та внесення отриманої інформації до ЄРДР. Однак не дивлячись на значні переваги таких можливих законодавчих змін будь-який відеозапис може бути оскаржений, якщо є підозра, що певні кадри були підроблені або замінені з метою спотворення картини

злочинної діяльності. Враховуючи якість роботи хакерських угруповань, виявити зміни в записаних відеоматеріалах практично неможливо.

Тому важливо розробити та надалі вдосконалювали загальні стандарти щодо механізмів фіксації даних, враховуючи ситуацію воєнного стану. При цьому не менш важливим є безпека та верифікація даних, яка може бути забезпечена одночасною фіксацією кількома пристроями, можливістю фіксації слідчими органами (шляхом надання уповноваженим особам відповідного обладнання) та створенням окремих баз даних з посиленням захистом для запобігання можливого злому шляхом хакерських атак. Відзначимо, що чинна редакція Кримінального процесуального кодексу України передбачає процедуру відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану (ч. 1 ст. 615 КПК). Це важливе доповнення, оскільки навряд чи можливо зберегти якісь матеріали на територіях, де відбуваються активні бойові дії.

Отже, війна змінила життя всіх українців де ні суди, ні правоохоронні органи не були готові працювати в таких умовах, більше того, сам закон не дозволяв працювати в складній ситуації в країні. При цьому для наближення кримінально-процесуальної діяльності до реалій війни прийнято чимало законів, які регулюють кримінально-процесуальні питання в рамках воєнного стану, і наразі є потреба у прийнятті додаткових. З урахуванням вищевикладеного нами пропонується внести такі зміни в чинний КПК України:

- ст. 219 КПК України дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину або кримінального проступку.

- до ч.8 ст. 615 « Не зараховується до загального строку передбаченого статтею 219 цього Кодексу від зазначеної дати введення воєнного стану до його закінчення чи скасування якщо особу не було повідомлено про підозру на дату введення воєнного стану та у кримінальних провадженнях, які були розпочаті після введення воєнного стану, та в яких жодній особі не було повідомлено про підозру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 31.10.2023).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квітня 2012 року. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88 (дата звернення: 24.11.2023).

4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text> (дата звернення: 24.11.2023).